

HOPKINS

1. Oxford, Igndc és Duns Scotus

Nehzen lehetne elképzelni még egy olyan alakot, akit nagyobb társaság válasszta el Szolovjovtól, mint Hopkinsst, de az ő kezei között is magyszabású hagyomány szálai peregnek, ő is egymaga dol-

Gerard Manley Hopkins műveit az Oxford University Pressnél megjelent szö-

1. *Poems of G.M.H.* 3. ed. by W. H. Gardner (első megjelenés: 1948; ötödik, bővített utánnyomás: 1956) = P (a költeményekre számukkal hivatkozunk, hosszabb műveknél a versszak száma is megadjuk).

2. *The Sermons and Devotional Writings of G.M.H.* Ed. by Christopher Devlin SJ (1959) = S.

3. *The Journals and Papers of G.M.H.* Ed. by Humphry House, completed by Graham Storey (1959) = J.

4. *The Letters of G.M.H. to Robert Bridges.* Ed. by Claude Collier Abbott (1935, revised 1955) = B.

5. *The Correspondence of G.M.H. and R. W. Dixon.* Ed. by C. C. Abbott (1935, revised 1955) = D.

6. *Further Letters of G.M.H., including his correspondence with Coventry Patmore.* Ed. by C. C. Abbott (1938, 2. ed. revised and enlarged 1956) = F.

Nagyon jól használható szövegvalogatást állított össze W. H. Gardner a Penguinbooksnál (első megjelenés: 1953). Ertékes német nyelvű valogatás jelent meg Hopkins műveiből 1954-ben a Kösel Kiadónál: *G.M.H.'s Gedichte, Schriften, Briefe.* Herausgegeben von Hermann Rinn, Übersetzungen von U. Clemen und Fr. Kemp (a költemények „interlineáris fordításban”), Einleitung von Wolfgang Clemen. (= C; a költemények megadásával hivatkozunk). Irene Behn már korábban is megdésztelte a színté lehtedent, Hopkins verseinek németre ültetést: *Gedichte.* Übertragung, Einführung und Erläuterung von Irene Behn (Classen & Govers, Hamburg, 1948).

Bibliográfia található a C kötetben, továbbá Alan Heuser: *The shaping vision of G.M.H.* (Oxf. Univ. Press, 1958): a kötet összefogott és kritikai képet nyújt a költő

szessz szellemi világról. – Geoffrey Grigson: *G.M.H.* (Writers and their Work. No. 9, 1955).

nyúló empirizmus közegében szervesen alakuló-fejlődő angol hagyomány e téren semmiféle veszélyt nem érzékelt, és a mai napig polgártörőgöt biztosít a képeknek a vallási és ezért egyben a keresztény teológiai gondolkodásban is. Newman *Grammar of Assent*-je nem érthető a képi gondolkodás jegyében álló és a képzéledető szerepét hangsúlyozó hagyomány nélkül (amelynek klasszikus összegzését Angliában – Schellinggel parhuzamosan – Coleridge dolgozta ki), s még ma is vannak teológusok, például Austin Farrer (*The Glass of Vision*)³ és E. L. Mascall (*Words and Images*),⁴ akik folytatják ezt a hagyományt.

Az általános fogalmak érvényességével szemben tapasztalt bizalmatlanság, az a tudat, hogy az egyéni létezők (legyenek bár érzéki vagy intellektuális személységek) nem vezethetők le semmiből, és nem vezethetők vissza semmire, éppoly régire nyúlik vissza, mint maga az angol szellemi élet; ehhez az alapvető tudathoz képest Hume és Locke tételét másodlagosak (kifejezések belőle valamit, de nem teljes egészében), és Wordsworth költői képzetei és Coleridge specifikus lehetséges értelmezései ennek a tudatnak, de nem az egyetlen művészeti és kimerítő értelmezései; és a Hopkins korában kidolgozott szimbolikus elméleteikkel a preraffaelliták, az oxfordi műtűkusok és platonikus szinten csak az angol szellem e régi témájának egyik változatát jelentik meg, semmiképpen sem magat az alaptémát.

Maga Hopkins nem sok figyelemre méltatta a XVIII. és a XIX. századot; a két század mögött sokkal inkább Milton, Purcell és Shakespeare magasodik fel a szemében, a háttérben pedig első sorban Duns Scotus alakja. Semmire sem tartja az okori mítoszok világának felelevenítésére irányuló kísérleteket; Swinburne-t márt

³ Duns Scotus, Westminister, 1948 (a könyv fejezetei a képpel és az inspirációval, a szimbolikus költői természetességgel, a próféciával és a költszettel, valamint az értelem, a természetességgel foglalkoznak).
⁴ Langmans, Green & Co., 1957 (vizsgálódások az érzéki tapasztalat, az értelem és a kép teológiai szerepéről).
 "Lord Bagehot-hoz: "Hidd el, a görög istenekkel egyáltalán nem lehet foglalkozni. A világ hiúsága, hogy ha eleven málkásokba próbálnánk ágyazni, megkérdezzük őket, hogy ha elszállna belőlük az élet." B (1885. május 27-én). Duns Scotus: "A mítológia éppen hogy nem pusztán mesésbecsd: a mítológusok, a vallás történelmi dimenziója [...], elsődlegesen hamis történelem. De

fiatalon menthetetlenek tartotta (együtt említi Wagnerrel és E. v. Hartmann-nal),⁶ hasonlóképpen Browningot is. Bár egyikor rajongott Keatsért, s még a Coventry Patmore-ral váltott leveleiben is védelmébe vesse, de amikor Patmore bezonyítja neki, hogy Keats nem tudott túllépni érzelki immanenizmusan, végül is elhídegette csodáit költőit,⁷ Wordsworth ideálisra spekulációjából nem ismer el mást, csak „a természetől nyert spirituális felismeréseit” (*this spiritual insight into nature*), amelyek megítélése szerint inkább filozófiai, mintsem költői jellegűek.⁸ A mítoszokat kiagyáló Blake képzeltései csak „eszélősnék” tudja tartani, bár Blake-nél is elismeri „csodálatos finasságát és valódi költői ihlettségét”,¹⁰ és olykor saját spekulációját is – persze egyáltalán nem tudatosan – rokon vonásokkal mutatnak Blake vallási intúciójával.¹¹ De a mítoszok kép problémáját val csak a keresztyény költészet, csak Milton kapcsán szembeesül: az- zal a képpel, amely keresztülvonult az angol romantikán, és Hopkins korában bамulatos, már-már archaikus étellel telt meg. Egy alkalommal, a fiatalon (1864-ben) paptra vetett *Pilatus* című költeményében – de soha többé – Hopkins maga is rátevedt erre az útra: Milton művészetéből azonban semmi mást nem ismert el, csak pártatlan formaejét; saját ritmikái újításainak előzményeit az angol irodalmon belül (nem számitva tehát Pindaroszt és a görög tragikusok korusait) leginkább Miltonnal fedezte föl. Mőgötte azonban, fölébe nőve mindenki másnak, ott áll Shakespearé, a legnagyobb alkotó.

mégis mit jelentsen akkor? Semmit; sőt rosszabb a semminél. [...] Nemcsak képletesen mondom: nincsenek szavam arca, hogy leírjam az iszonyodást és viszolygást, amelyt velük szemben érzek, s azt látva, hogy az ember itt saját kezének alkotásait emeli trónra, szellemének alkotását, és azt állítja a mindenhátró Isten helyére, aki az eget és a földet alkotta.” D (1886. október 23.) 146.
⁶ Levél Baillie-nak: F (1867. szeptember 15.) 228–229; ugyanehhez: F (1888. május 22.) 246; Browningról: D (1881. október 12.) 74; B (1882. november 26.) 164.
⁷ C. Patmore-hoz (1887. október 20. és 1888. május 6.) F 381, 386: He lived in mythology and fairyland the life of a dreamer.
⁸ D (1886. augusztus 7.) 141.
⁹ D (1886. október 25.) 148. Vö. (1887. október 22.) 153: „az értékes gondolatokkal jócskán keveredik szemét, gyakran nem sok értelme van annak, amit ír, és nem ritkák a romlottság jelei sem.”
¹⁰ D (1887. december 22.) 153.
¹¹ Lásd például az 1880. január 15-én mondott predikáció végét: S 66–67.

50, aki pártatlan és hasonlíthatatlan, aki magányosan elkülönül az összes többi alaktól: az ő nagyságát csak Isten tudja meghatározni;¹² valamiképpen rokon vele az erőből duzzadó Purcell, akinek Hopkins egyik legszébb szonettjét szenteli, „és nem azon tehetségét mlat, amelyek megvannak más zeneszerzőknél is (bár Purcellben talán magasabb fokon), hanem személyes egyedisége (*individuality*) miatt”. Purcell, ez a kivételesen egyedi szellem (*arch-espectal spirit*), „elcsenkrített vonásait”, metszően cikázó lényével (*abrupt self*) olyan, mint egy „nagy viharmadár”, amely viharverte tengertparton bbor-viharos tollazatával egyszer csak zudogva kiterjesztí hőtérét szárnyait, és – kizárólag reptére gondolva – „roppant mosolyt” (*volossal smile*) mutat szét maga körül, „csodálattal felüdtíve szellemünket”: „Így te-
 nar, míg ő csak arra törekszik, hogy rám, aki hallgatom őt, az általa
 szívedenül kifejezni kívánt értelmmel hasson, én magam csak ra-
 telmező, személyes jegyét és vonásait fürkészem.”¹³ Hopkins min-
 dig és mindenütt az egyediséget kutatja, tekintete keresztlíhatol min-
 den börtvényen, minden platóni ideán és artisztotelési formán, és a
 hasonlíthatatlanul egyedít járja körül, legyen az akár Milton, Purcell,
 Shakespeare és valamennyi alkotásuk, a zseni egyedisége¹⁴ vagy a
 természetben és az emberi világban mindennemaposan felbukkano-
 s-mentől figyelemre sem méltotit – képek egyedisége. Eppen ezért
 Duns Scotus a kitüntetett gondolkodó számára, „a leginkább ő me-
 relememet békébe, egészen különös tehetséggel fejtí föl a való-
 ágat, olyan felismerésekket (*insight*), amelyeknek sehol nem lelmi pár-
 t, meg ha Itália és Hellasz kincseit tekintjük is.”¹⁵ A Duns Scotus
 nemcsak a Helanos szerkezeti elemének: a dolgok csak egyeni valójuk
 miatt emelkednek a valóság talajával. Hopkins szemében az egyse-
 z, nem másból nem eredeztetthető dolgokban ragyog föl Isten
 fényegye, egyedüliségének (*oneness*)¹⁶ fenségge: az ő mélységes és sok-
 szoros, „sees what his place is.”¹⁷ P 45; B (1883. január 4.) 170.
 „Minden valódi kölönök eredetnek kell lennie, és az eredetiség föltétele a
 kölönök, mint is minden kölön mintegy önálló *operare* a természetek (*nem*
 „*generatum*, sem nem *generatum*, sem nem *specifitum*), és soha többet nem ismétlöd-
 „*Self*” (*the inscape markedly holding its most simple and beau-*
 „*the ground*” (215). Altlánosságban az egyeni valótól: „Self
 of a thing” (S 146).

feleséget kigondoló alkotóerejétől tanúskodnak a világ kigondolhatatlan képei.

Ezen a síkon olvasható be magába az angol szellem az ókori gondolkodás eredményeit: az „általában vett formát” érintő elgondolások (mozogjanak bármely szinten az általánosságnak) csak előzményei annak, amit Hopkins a minden esetben egyedi individuális formaként ragad meg, s ami csak a keresztségben, az abszolút szemlélet, szabad Isten és a teljes személlýé alakuló teremtmény kapcsolatának tereben mutatkozik meg (csak itt valóban *monosy prosy monon*). S pontosan ezen alapításokat látta meg a lelki gyökereket, amely Hopkins eljutott Ignáchoz és a lelki gyökereket, amelyben a keresztség spirituális történetében először torokoll mindenben a keresztség spirituális történetében először torokoll mindenben, amelyhez képest háttérbe szorul mindaz, ami az „általában vett tökéletességéről” mondható. Először itt a mítosz – mindent nehezen átaláthatóva tevő – fátyol, s megmutatkozik az abszolút, kemény valóság: és csak itt ragyog föl a lét valódi dicsősége (*glory*). Hogy minden mást türelmetlenül elhagyva az egyetlen valódi dicsőség felét: ez Hopkins sajátos éthosza; itt rejlik személlýiségeinek (a költőnek és a szerzetesnek) az egyébe, amellyel tökéletesen tisztában volt, még ha végül bele is bukott, mivel sem költőbarátai, sem rendtartásai nem ismerték fel előtérben a Wolffgang Clemens helyesen mutatott rá, hogy „képtelenség azt feltételezni [Hopkinsról], hogy felszűrésben állt nála egyházzal a pap és a költő, a lelkes és a művészi hivatás”, ezzel magyarázható, hogy költőként, amely „szintén teljesen fel foghatóan csodaként állnak előttünk [...]”, nem közltek meg az iródnálmi kritika hagyományos szemlélet keretében: „Ügyanezt állítja Hermann Rinn, megállapítva, hogy „Hopkins személlýében nem választható el egyháztól a pap, a teológus és a költő. Bár lehetetlen nem látni a lenyét átható feszűréséket, reménytelen dologra vállalkozik, sőt alapjában félreérti Hopkins, aki belső ellentmondásokat próbál kimutatni nála”. Azért is „paradoxon alakja a későújkorinak”, mert „tökéletesen egybevágnála az elmélet fogalom és a költői »conceptus«”.¹⁸ Ezzel személlýiséggel fel emelkedve mindenen Hopkins olyan művészi minőséget ért el, amely

¹⁷ Bevezetés a német Hopkins-ológatáshoz: C 16.15.
¹⁸ Utószó a német Hopkins-ológatáshoz: C 732-733.

Kears mellett a század idejűleg nem csupán a sok alkotásait, nemcsak ki, de olyan vallásos tartotta a legnehezebb esztétikai szféra felállítását, hogy mindenképp magányában, amelyből gűlve az egész század nek így írt egyik szerzője: „alighanem azért van, alábbis csak így tudó ontémen elvétel és danám: várjtok meg hozzám.”²⁰ Egyik szöveg: „This is a Heart hogy azt a „legbőve amelyet saját akadályát halmozzák föl nek, amit meghallgatunk, amit meghallgatunk, hasznos lehetnének, amely s olvasóját elemi leveleiből mindenképp talaj lép elénk: szél, vonuló felhangs hanga börtörtés, de mégis délet, és nem is van östéréség. Alan Heuser

Kés mellett a század legnagyobb angol költőjévé avatta,¹⁹ s egy-
 képp nem csupán eles bírálatokkal illette saját költeményeit és má-
 sok alkotásait, nemcsak kifinomult teológiai és filozófiai dolgozot-
 ta de olyan vallásos emberré is alakult, aki teljesen helyénvalónak
 tartotta a legnehezebb áldozatok, köztük a művészet és az egész
 művelődési szféra feláldozását. Ez a maró készség elemésztette őt;
 nagy mindenképpen így kellett-e történnie, az kérdés; de szörnyű
 magányában, amelybe belehajszolódtott, saját magát – szembeze-
 gő az egész századvéggel – valami kezdetének tekintette; Bridges-
 nek így ír egyik szerzeményéről: „Ha nincs tetszésedre a zene, az
 agyad azért van, mert nem látsz valami olyat, amit én látok. Leg-
 alább csak így tudom elképzelni a dolgot, és ha az egész világ egy-
 mással elvett és érdektelenné találna a művet, akkor azt mon-
 dhatnánk: vártok még egy nemzedéknyi időt, és utána gyertek vissza
 hozzánk.”²⁰ Egyik szonettjét a következő lecsúszott szavakkal fejezi be:

This is to hoard unhear,

Heard unheeded, leaves me a lonely began:

„Ez az a „legbőlcsebb szó”, amely nem hagyja nyugodni szívét, s
 amelyet saját akadályával az ég és a föld el tud bukítani: hogy ezt
 meg, amit meghallanak belőle –, az meghagyja őt magányos kezdet-

... megpróbáltuk pontosabban áttekinteni ezt az elsőként felvázolt
 ... azonos lehet, ha eltekintünk Hopkins minden műveltségi el-
 ... és elhordunk mindent amaz eredendő elményének kör-
 ... amely embertként és költőként egyaránt áthatja Hopkins,
 ... naplójából és ... költeményeiből, naplójából és
 ... elességgel és világszággal az an-
 ... erdek, dombok, nagy zöld térségek, hevesen fűvő
 ... a közeli tenger zúgása, patakokkal tarkított és
 ... síkságok, hanyódo hullámok, szigetek, csupa vad-
 ... az a táj azonban nem megművelt terü-
 ... vagy mitológikus vidék, hanem úgyszól-
 ... az egyik leggyakoribb Hopkinsnál, s bár

soha nem átvitt értelme van, a legmagasabb rendű keresztény mondanivaló kapcsán is felbukkannak: Maria Hopkinsonnal példaul „word-mothering air, air wild”,²² és a Deutschland hajótöréséről szóló nagy költeményben Krisztus eljövetele, „vadul tomboló hullámokban rejlik”:²³ Ez a vadság először is a vad táj, amelyet Hopkins az Inversnaid-költeményben énekel meg: a komoran barnállóv alazubogó hegyi patak, körülötte vizverte haraszt és hanga:

What would the world be, once bereft

Of wet and of wildness? Let them be left,

O let them be left, wildness and wet;

Long live the weeds and the wilderness yet!²⁴

Egy másik verset, amely „A vad természet pusztulásáról” szól: volna, épp csak elkezdeni tudni, körülbelül a következő szavakkal:

O where is it, the wilderness...²⁵

Hopkins a „vad szépséget”, a *brute beauty*²⁶ éneki meg, amit meg akar találni, az *the true Arcadia of wild beauty*,²⁷ és szándéka szerint műveinek formái eszközökkel is túlköznölni kell a vad természet. Újraolvassa egyes sorait „egyenségen elborzasztottnak nyers pörög-gükkkel és zaboláltan hevesességükkel, ami egészen meglepő volt számomra”.²⁸ Hogy versével valami nyersét, váratlant, zabolálatlan szépséget, a szépségre és összehangra kivételesen érzékeny hallású Kentzen fel, a szépségre „titmust” öltött ki, amelyet abszolút racionális alapokra helyezett, és élesen megkülönböztetett minden addigi ritmikai kísérletől (beleértve Miltonéit és Coleridge-ét is).²⁹ A természet eredendő erejének, szabadon kifejeződő nyelvének éber, kizárólag a megmutatkozó jelenségekre ügyelő szemlélése – Hopkins szerint a

²² P 60.

²³ *A Deutschland hajótörése* (23. versszak).

²⁴ P 56 [Milyen is lenne a világ, ha eltűnne belőle a nedv és a vadság? Maradjon meg, ó, maradjon csak meg a vadság és a nedv, ne tűnjön el a burjánzó és buja mővénnyel].

²⁵ B (1879. február 22.) 73. [O, merre a vad táj].

²⁶ P 36.

²⁷ C. Patmore-hoz, F (1886. október 6.) 370.

²⁸ B (1879. április 22.) 73.

²⁹ Ezt illető legfontosabb megnyilatkozásait: leveli Dixonnak (1878. október 6.) 14sk.; (1879. március 4.) 21sk.; (1881. január 14.) 39sk.; leveli Bridgcs-hoz (1877. augusztus 21.) 44sk.; (1882. október 18.) 155sk.; (1887. október 11.) 263. Ritmikai-
nak viszonya Pindaroshoz és a görög tragikusokhoz (1882. október 18.) 157.

pusztulását.”

volna meghalmi, c

amely a kert sarkán,

⁴⁰ Binscy Popla

³⁹ J (1872. decem

ezért elveszték ért

³⁸ „Addis azt áll

201; J 204; J (1871

³⁷ J (1868. július

³⁶ J (1874. szept

oldal).

³⁵ J (1863) 8 és 9;

³³ J (1870. április

J (1872. augusztus

³⁰ J (1870. október

kedve száll mag

sejűk, micoda s

(*unsle the sweet*

tozásokra: a kivá

kivételesen érte

szélgérmie kell –

veszi, lenye legm

Hopkins objektív

zásnak, sokkal in

figyelemmel, ame

hök mozgása.³⁷ M

sök, és szüntelen

naplementék sok

belyessedő fák form

léssel igyekszik ki

nek formátörvény

szél, égdarabokat h

gón barna, ahogy

nyugalanság volt.

féle kezdtek volna

jártsort, s ha az em

és tegnap. Tegnap

költő érzékeinek ez

költő érzékeinek ez a voltaképpeni iskolája. „Laus Deo – a folyó ma és tegnap. Tegnap Hodder Roughs-nal halvány, áttelesző aranyban játszott, s ha az ember élesebben figyelte őket, a partok mintha feléle kezdtek volna úszni, formák kezdtek képződni, a folyó csupa nyugtalanság volt. [...] Ma a folyó vad volt, egészen duzzadt, ragyogóan barna, ahogy az iszap fölött úszott.”³⁰ Másokor „metsző északi szél, jégdarabokat hord a zápor”³¹ vagy a tenger hullámvetése, amelynek formatorvénnyét a költő beható, folytonosan megújuló szemléssel igyekszik kifürkészni,³² jégvirágok,³³ szabadon növekvő-terjedő fák formái,³⁴ a köveken meg-megtoró víz kanyarulatjai,³⁵ a naplementék sokféle színben játszó változatai,³⁶ meteorok, üstökösök és szuntenül, végtelen sokaságban az alakjukat egyre változó feltek mozgása.³⁷ Mindent pedig teljes figyelemmel szemléli, olyan figyelemmel, amelyben nyoma sincs a románikus kedélyhullámoknak, sokal inkább Goethe figyelmes tekintetere emlékeztet. Hopkins objektívására törekszik,³⁸ amely az egész embert igénybe veszi, lenye legmélyéig; egyszer melléje szegődik valaki, akivel be-üldögélnie kell – csak akadályozza a teljes koncentrációt.³⁹ Hopkins természetesen érzékeny a természet üszta, vad alakját megcsontító valóságokra: a kivágott fák az egész tájat „megfosszják belső lényétől”⁴⁰ *under the sweet especial scene*, és „a későbbi nemzedékek már nem érthetik, mi csoda szépség rejlett itt”⁴⁰ Minden puszta tulajdonságban szál magasba a madár (a költő legkedvesebb, számtalan kü-

³⁰ 1872. október 20. 200. ³¹ 1874. november 11. 261.

³² 1872. augusztus 10. 223; 1872. július 16. 224; 1873. augusztus 16. 235.

³³ 1872. július 13. 251.

³⁴ 1871. március 17. 205–206.

³⁵ 1872. október 20. 200. ³⁶ 1872. július 16. 224; 1873. augusztus 16. 235.

³⁷ 1872. július 13. 251.

³⁸ 1872. július 13. 251.

³⁹ 1872. július 13. 251.

⁴⁰ 1872. július 13. 251.

⁴¹ 1872. július 13. 251.

⁴² 1872. július 13. 251.

⁴³ 1872. július 13. 251.

⁴⁴ 1872. július 13. 251.

⁴⁵ 1872. július 13. 251.

⁴⁶ 1872. július 13. 251.

⁴⁷ 1872. július 13. 251.

⁴⁸ 1872. július 13. 251.

⁴⁹ 1872. július 13. 251.

⁵⁰ 1872. július 13. 251.

⁵¹ 1872. július 13. 251.

⁵² 1872. július 13. 251.

⁵³ 1872. július 13. 251.

⁵⁴ 1872. július 13. 251.

⁵⁵ 1872. július 13. 251.

⁵⁶ 1872. július 13. 251.

⁵⁷ 1872. július 13. 251.

lönböző formában megjelentett képe), fel a szabad, megszélesített-
 telen levegőbe: Hopkins nem utolsósorban azért vili úgy, hogy költői
 lehetőséget a *Windbovverben* (Vörösvércse) teljesedett ki,⁴¹ mert itt
 egyseget alkot a szemlélet és az, amire irányul: a „nap-világ-királyság
 királyfia”; aki „szörny szépséggel”, „bátorság, gög, szárny” egyse-
 gben lendül fel, forogva a vad szellel szemben, majd azután, mikor
 a költő röpének röviden kitarító tetőponthára szólítja (here buckle),
 veszélyes erejét mozdulatlananságban mindenesetől szétszórja, akátha
 izzó paraszat.⁴² A felfelé törő madár már korán Hopkins lenyét kite-
 jező képkeint jelenik meg,⁴³ később a kettecbe szorított, „szel-bátor-
 madár”;⁴⁴ a pacsitra a földi „csont-házban” lakozó lelek képe, míg
A tenger és a pacsitra című szonett a két őszai, a bombló-elfülő ten-
 geremora] és a pacsitra, „fűty-fűty, fűty-fűty”, „zuhogva zúduló”
 dala közé helyezi a „tádt, renyhé várost”, „zavart, zszugor idejével”,
 vagyis minden olyan kultúrát, amely elvesztette a létezés eredendő
 tisztaságát, és „lehull a durva sárba”, melyből az ember véteire
 Minderről sokkal előbbben és részletesebben szól Hopkins abban a
 nagyszabású költeményben, amelynek címe *Hogy a természet hirtelen*
fosz? úgy, és a feltámadás vigaszáról. A költemény a viharzó, zengő, lel-
 kesüiten tomboló természetet énekl meg: viharról terelt felhőpar-
 nak, „lelkessült rajongással tépi, dúlja, ostromozza az eles, zabolatlan
 szel a földet tisztára, a képлекény iszapot kemény tisztára, kéregg,
 portá aszálja; rajnyi maszket és embert jegyet szikkaszt és keményít,
 melyet az iszap-kimlódás beleveszt lábával (*stanchés, starchés squadrans*
maskés and manmarke's treadme toil there footyred in it). Millió forrásból
 táplálkozva ég tovább a természet máglyája” (*a bonfire az ősi be-
 kartáskor gyújtott tüzet is jelenü), minden embert, „kultúra”, „rop-
 pant sötétségbe full”, miután nedves körvonalat kiszikkasztotta és
 portá gyaltta a „világ vad tüze”. És a költemény végén ugyan hirt-
 len a feltámadás kerüli előtérbe, de csak a tűzből pusztulás közepén
 villámlik fel, és csak mert az ember, ez a szegénylegény, nyomorult*

⁴¹ B (1879. június 22.) 84.

* Az idézetek Jékely Zoltán fordításából származnak.

⁴² P 36. ⁴³ P 16: „Let me be to Thee as the circling bird [...]”

** Orbán Ottó fordítása.

⁴⁴ P 39.

*** Orbán Ottó fordítása.

⁴⁵ P 35.

cserép, folt, faforgács", azért lehet egyben „immortal diamond, hal-

hatalan gyémánt"⁴⁶ is.

Ezt a títust (amely a viktoriánus korabeli szépség című világot szemeteszödrbe söpít) nyomon követve kell áttekintenünk Hopkins életének állomásait: Walter Patertől (1) és megértésétől (2) Ignácig (3) és a lelkiyakorlatokat Duns Scotus fényében értelmező okfejté-

sekig (4).

1. Oxfordban filológiát hallgatva Hopkins belevetette magát a görög szépség világába, amely mint kalokagathia áthatotta az egész embert, a személyes és politikai etikával együtt. Az angol költők pedig, egészen eltérő formában ugyan, de egyaránt ezt a totalitást tartották szem előtt, alkotótörekvényük során még a világtól leginkább elszakadtak, Blake vagy Shelley is a polisztra, az emberiség közösségre figyelt, és a kor „totalis esszéit" (kivált Ruskin) szintén arra törekedtek, hogy a szépség alapján adjanak formát az emberi lét minden dimenziójának. Az etikát és a szociológiát puskin a lelki harmónia kanonjának rendeli alá; az angol ipari városok kiálto csúfsága azt tanúsítja, hogy az egyéni és a társadalmi tudatban egyaránt megfogyakozott, sőt teljesen eltűnt a szellemi egyensúly, az értékek hierarchiája. Annak következtében, hogy a gazdasági világ kizsákadott az egész embert átható egyensúlyból, csúfira lett az ember, majd az embertől világ; az ember egoiztávé lett, saját magára és szűkös egyéni létére korlátozta horizontját, és nem volt képes többé arra, hogy a természetet akként olvassa, amiként szabadon kiműlívánul: Isten di-csöszégeként. Már a *Modern Painters*-ben (1843sk.) felfedezhető Ruskinnek az a szándéka (amelyet később Hopkins is magávé tesz), hogy a világ formáit, a fákát, a sziklákat, a felhőket a lehető leginkább magukra a tárgyakra koncentráva fogja fel, s ez a tárgyiaság Ruskin szerint átfogja a tudományos szemléletől a keresztny-val-lásos látásmódig a szemlélet egész dimenzióját.

Amikor első gondolatkísérletével Hopkins megpróbálta körülírni a szépség mibenlétét (például az 1865-ös *Platoni dialógus a szépség eredetéről*⁴⁷ című munkájában, amelyet velhetőleg Walter Paternek írt), és ennek során elsősorban a harmónia törvényeit fedezte fel, az arányt, az egyensúlyt, és azok összetettebb formáját, a kontrasztot (amelyet

⁴⁶ P 72. ⁴⁷ J 86-114.

egy gesztenyefallevél példáján keresztül mutat be), s amikor később megpróbálja ezeket a számszerű alapötvényeket polaris összefüggések szerint értelmezni (az észrevehetően változás és növekvés „transzitorikus vagy kromatikus ellentét” és a hirtelen, diatonikus szembeállítás között) (*A kollói dikei*, 1865),⁴⁸ akkor a teremő képzetörcöt már a hirtelen, egyetlen aktuussal alakot körülíró forma-teremtés módjai közé sorolja. A nem sokkal később a „metafizika velhető jóvőre” (1867)⁴⁹ írott esszéjében bírálja a korabeli pozitívizmust, pszichológizmust, materializmust, mivel azok kiüresítik a metafizikát; metafizika nélkül pedig a jóvőben ezek az állítólagosan egzakttudományok is céljukat veszítik és elszigetelődnek egymástól; s bár a metafizika bizonyos képviselői az időbeli kibontakozás ritmusától értékeknek, amely véleményük szerint a görög és a skolasztikus formális gondolkodástól a természettudományos-pozitívista gondolkodáson át a hegel-evolúcionista reflexióig ível (amely a jelkésszint meghatározása majd a jóvőt), a tiszta, abszolút rangra emelt fejrités fogalma önellenmondásos, és autotomatikus egy újfajta platonizmust vagy formális gondolkodást hív életre. Hopkins úgy látja, hogy a közeli jövőben három alapfogalom fog visszatérni: 1. a típus vagy *species* fogalma, amely a formák tisztán kromatikus egymásba-fonódásával szemben olyan távoliságok mind mennyiségi, mind módosági – diatonikus – rögzítésén alapul, amelyek meghatározottak a kontinuum formáját és értelmét (a püthagoreus világlátás között visszafordítva), s a világi lét ezen alapformáinak tisztán meg kell mutatkozniuk, közöttük pedig „meghatározott távoliságoknak” kell lenniük ahhoz, hogy valóban fejlődéstől tudjunk beszélni. 2. Ezért az alapformákból vagy ideákból kell kiindulnunk, mert csak így lehetünk újra a jätékformák empirikus sokféleségén. 3. Ezzel Hopkins már állást foglal korának „atomista perszonalizmusával” szemben is. Scotus iránti későbbi lelkesedését tekintve fontos, hogy egyrészt egyidejűleg „egyenesen hódol Ártisztotelész elöt”, és tisztelére „jddvel” addig fokozódik, „hogy a filozófia alfaibanak és omegáibanak tartáor”,⁵⁰ másrészt a lelket formaként és formáló erőként értelmezőtant a későbbiekben is magától értetődőnek tekintette, és mindenfenntartás nélküli alkalmazta.⁵¹ Alapvető meggözdődése, hogy a pla-

⁴⁸ J 84-85. ⁴⁹ J 118-121. ⁵⁰ Baillie-hez, F (1868. február 2.) 231. ⁵¹ C. Patmore-hoz, F (1883. szeptember 24.), 306-307.

tóni idea a természetben testesül meg; ettől a szemponttól akkor sem szakad el, amikor az arisztotelészi forma személyes, keresztény énné, személylé alakul számára. Ezért pedig az is fontos, hogy azok a később teljességgel nélkülözhetetlenek bizonyuló szavakat s fogalmakat, amelyekkel legbelső szándékait igyekezett kifejezni, amelyek nem tudott elhagyni, egy Parmanidészről szóló 1868-as esszéjében dolgozta ki:

„Nagyszabású alapítéle, amelyet vallásos meggöyöződéssel fejt ki újra meg újra, azt hangoztatja, hogy csak lét van, nemlet nincs, amit talán – a gondolatot némileg kielezve – úgy is értelmezhetünk, hogy minden dolgot *instress* [beletől] tarti létben, s ettől függetlenül minden semmis. Nehezen megfogható panteista idealizmus hatja át a töredékeket, s ezért nehéz kielegítően lefordítani őket [...] (de) rendkívül megragadó, ahogyan az *instress* a teljességet (*flusb*), az önmagába tömörült egészet (*foretrawm*) és a belalakot (*inscape*) érzékeli. [...] Es valóban gyakran érzékeltem, midőn ebben a hangulatban voltam és átéreztem a beletől mélységét, vagy azt, milyen fészeken fog össze a belalak egy-egy dolgot, hogy semmi sem olyan találó, semmi sem mutat oly egyenesen az igazságra, mint egy egyszerű »igen« és »van«.

»Soha többé nem tudhatod és nem mondhatod ki, ami nem volt, nem lenne út hozzá.« Nem lenne semmiféle híd, semmilyen erőáram (*steam of stress*) köztünk és a dolgok között, amely révén túljuthatnánk magunkon és szellemünket átendríthetnénk. [...] A lét és a gondolkodás ugyanaz. A gondolkodásbeli igazság lét, létérő (*instress*), és minden egyes szó azt teszi lehetővé, hogy létezőket ismerjünk el, s a »van« kopulánál (vagy megfélelőjénél) fogva minden egyes mondat kifejezi és igazolja azt.²⁵² Hopkins értelmezi Parmenidész szövegét; szembehelyezkedik ugyan Parmenidész »panteizmusával«, mégis legkiválóbb gondolatait veti be értelmezésére. Az *inscape* és az *instress* tömören egész világlátását kifejezi; a két kifejezés éppoly mélyen a létben gyökerezik, mint Parmenidészé, csak a lét megterpasztalása alakult át időközben: egyedivé, személylé alakult. Amikor ezt az esszét írta, Hopkins már megtért keresztény volt, Newman birminghami oratóriumában tanított. Ezzel egy időben rövid feljegyzéseket vetett papírra a szó és a nyelv mibenlétéről. »A szavaknak három, egymással összefüggő állapotuk van [...] amikor még

melyes „belalakot” igyekszik kifizétkészni, mind a természetben, mind a művészetben. Az Ifjú Yeatsról a következőket írja: „Hajlékonyan kezeli a költői nyelvet, gyakran egészen szép képekkel és más pozitív vonásokkal találkoznunk nála, de mégis hiányzik belőle a legfontosabb, az, ami valóban marandandó. Ez az, amit *inscape*-nek nevezek, vagyis *spektárum*, a stílus egyéni-sajátos szépségének.”⁵⁷ A Purcellről szóló költeményben (és annak értelmezésében) Hopkins kimerítően kifejti az *inscape* értelmét: a zseni kitarja szárnyait, és „közben akaratlanul tollazata benyomásának lehéletét bocsájtja ki, amelynek rajzolatában megmutatkozik lénye”.⁵⁸ A szó mindenütt felbukkan, „amint „az egész világ is csupa belalak”.⁶⁰ Egyszerűen csak meg kell találnunk azt a pontot, ahol a belalak feltárul, ahonnan például egy állatfelépül.”⁶¹ A megtragadott forma a szó kulcsa, sőt már maga is objektív szó. A „megformált” helyett Hopkinsnál éppúgy állhat „megszavastott” (*worded*) is.⁶²

Mielőtt belépett volna a rendbe, majd a rendben folytatott tanulmányai idején Hopkins naplót vezetett, amelynek segítségével gyakorolni tudta az *inscape*, a jelek olvasását. A novicius, majd a skolaszkus a természetet tárgyak teremtő eredésébe helyezkedve (legyenek bár azok hosszú életűek vagy gyors mulásúak, mint a virág, a felhők, a tájak fényviszonyai) gyakorolja a találkozást a természet Teremtőjével. „Ha nem üdítjük fel rendszerezésen elménket, nem tudjuk folytatni nosan emlékezetben tartani vagy felidézni, milyen mély is a belalak dolgozban.”⁶³ A jelek az idő haladtával más-más dolgok felé nyitottak, egyszer egy fa szépsége, alakja, vagy valamilyen más hatás stb. top-pant csodálkozással tölti el, majd, amikor a szenvedély ügyszólván

⁵⁷ C. Patmore-hoz: F (1886. november 7.) 373. Az *instruit* és az *inscape*-et illetően lásd főként A. Heuser: i. m. 23–39, és az no. 105–106. oldalakon taglalt iródalmat. B (1879. március 26.) 83.

⁵⁸ A virágzó gesztenyefák, ahogy átfut rajtuk a szél, „összefonódnak egymással, de belalakjukat nem veszítik el”. J (1870. május 14.) 199. A jácintok belalkja erő és bágy keveréke (J [1870. május 18.]). „Annak van most ideje, hogy megfigyeljük a belalakot a fák koronájában, hiszen a pattanásig feszes bimbók révén világosan megmutatkozik”. J (1871. március 17.) 205. A jácintok „meglepő belalakot mutatnak, mely minden érzékünket megránt”. J (1871. május 9.) 209.

⁵⁹ J (1873. február 24.) 230.
⁶⁰ J (1874. április 6.) 242. „caught the inscape in the horse [...] following that one may inscape the whole beast very simply”.
⁶¹ J (1874. április 20.) 243. ⁶² J (1871. március eleje) 205.

alapad, ez a különös szépség beleegyül a már felfedezett szépség-
ket egybefogó kincseskamrámba, és a későbbiekben, ha találkozzom
vele, csodálattal és ámulattal fedezem fel újra, bár lelkesülésem
valami új fele fordul.⁶⁴ Tizenkilenc évessen jegyzi le Hopkins ezeket
a szavakat. Később még megtapasztalja az *inscape*-eket őrző emléke-
zet erejének foygatközását,⁶⁵ a dolgok közvetlen megélelésének el-
gyengülését,⁶⁶ de ezt a vesztéséget igen gondosan veti egybe a köz-
ben elnyert látóképeséggel és tisztánlátással.

Hopkins szemében a természetbeli *inscape* önmagában szép.⁶⁷ „Ar-
ra kellett gondolnom, milyen szomorú, hogy a belalak szépsége is-
meretlen és távoli az egyszerű embereknak, bár mily fogható közel-
ségben lenne, ha az embereknak lenne szemük ahhoz, hogy meglás-
sák, s ha újra általánosan hirtetni lehetne.”⁶⁸

2. A legtöbb idézett szakasz Hopkins szerzetesi életének első évei-
ből származó naplóbefjegyzésekből származik. De Hopkins nem az
inscape nyoman tért meg és lépett be a rendbe, legálábbis nem annak
az *inscape*-nek a nyoman, amelyet érett évében körvonalazott (s amely
egyszerre jelentett egzakt-esztétikai és vallási tapasztalatot). Angli-
kán korszakának istenképe ugyanis (szívénnek legmélyéről fakadó köl-
temények egész sora tanúskodik erről) a negatív teológia istenképe.
A *Nondum* fölő az Írásból választ motót: „bizonyal elrejtőztől Is-
ten vagy”, s a költeményben élesen megkülönböztet egymástól a
világbeli pompák közvetlen észlelhetőségét és a Teremtő abszolút
megközelíthetelenségét:

Látunk sok földi csodát,

Magát az alkotót sosem;

Az éj, e világ-mitád:

Fénycsarnok, mely kong üresen;”

„találgatunk, és olyan jelzőkkel illetünk téged, Királyunk, amelyeket
helyesnek találnak: mindannyian képzeltetünkhez mérten vetünk ár-

⁶⁴ Baillie-hoz: F (1763. július 10.) 202.

⁶⁵ J (1874. április 20.) 243; vö. Levél Partmore-hoz: F (1883. szeptember 28.) 313.

⁶⁶ D (1880. december 22.) 38.

⁶⁷ *Beautiful inscape*: J (1874. április 20.) 243.

⁶⁸ J (1872. július 19.) 221.

* Tandori Dezső fordítása.

nyéket trónusodra.” A lélek megszédül, „amikor keresve-kutatva be-
tekinteni mer a lét szörnyű zürzavarába”. Ezért azt kéri Istentől,
adjon neki feleletes érzéket (*sense beyond*), s kézen fogva vezesse az
éjszotén át.⁶⁹ *A teljesség köntösben* a végtelen, „valasztott csöndjét”
magasztalja, s ebbe a hangtalanságba nyugtatja bele minden testü ér-
zékét; az áttérés évében vagyunk, nem meglepő hát, hogy felbukkan
Newman kedves szava, a *swrander* (önmagunk átadása):

Ne szólj, ajak; most hallgatunk;
Takarodó jó, megüzent
Onnan, hol megadjuk magunk,
Hol beszédesse tesz a csend.*

Hopkins itt lép nászra a szegénységgel.⁷⁰ *A Szent Dorothy képmá-
sára* viszont már új ajtót nyit meg: a legenda nyomán Hopkins azt
szövi versbe, miként visz a meghalt vértanúsasszony egy kosárryi
paradicsomi gyümölcsöt annak, aki végzett vele; a gyümölcsök azon-
ban belefolynak a világi természetbe, amely akár a látható héj, amelybe
beleolvad a „csoda fénylő maradéka”:

My eyes hold yet the rinds and brigh
Remainder of a miracle.⁷¹

Néhány barátjával együtt Hopkins kétségkívül azért jutott el a ka-
tolikus egyházhoz (már amennyire felfejthető ez a titokzatos folya-
mat), mert elégedetlen volt azzal, ahogyan a traktáriánusok a legfon-
tosabb kérdésekre reflektáltak; sem Liddon, sem Pusey nem tudta
kellőképpen alátámasztani Rómával kapcsolatos álláspontját, amely
csupa következtetés volt; Hopkins részletesen is szól erről meg-
rendült szüleihöz írt emelkedett leveleiben.⁷² Egyáltalán nem eszté-
tikai szempontok nyomán jutott el a római egyházhoz: „Meglep,
hogy azt mondog: képzeldelőtöm és esztétikai izésem jutartott jelen-
legi szellemi helyzetembe; mindkettőnek jobb helye lenne a Church
of Englandben, elvégre a rossz izés mindig is a katolicizmus aján-
doka volt.”⁷³ A dolog sokkal inkább úgy fest, hogy Hopkins meg-
próbált kitörni Oxford zart esztétikai világából, abból a világból,

⁶⁹ P 22. *Károlyi Amy fordítása. ⁷⁰ P 24. ⁷¹ P 25.
⁷² „A traktáriánus talaj darabokra hullt a lábam alatt”: levél apjához 1866. októ-
ber 16-án (F 92); Pusey okfajtesztéről: no. 98. ⁷³ Uo. 93.

amelyben még Ruskín sem tudott helyet adni a realitásnak. Hopkins nem tud megfélemlkezni a kor (és a jövő) keserű, ijeszítő valóságáról: „Be kell vallanom neked, hogy folytonosan a kommunista jövő körtül kettingenek a gondolataim. [...] Attól tartok, egy nagy forradalom már egyáltalán nem várat sokáig magára. Rémisztő kimondani, de bizonyos szempontból kommunista vagyok.” A munkások helyzete „a rendkívül gazdag Angliában szörnyű”, és ha „a bőségszarumellett méltóság, tudás, vigasz, öröm vagy remény nélkül kell elnizük”, ki is „röhögte fel nekik, ha egy nap elsöprik ezt az egész régi kultúrát, amelyben nem volt részük.”⁷⁴ Hopkins azt írta, hogy a szegények köze, és örömmel is tartózkodnak közöttük. A *Tom's Garland* címet viseli az a talányos szonett, amelyben Hopkins az államot egy ember képében jeleníti meg: az uralkodó mint fő a csillagok közt hordja koronáját, a napibéret dolgozó munkás mint rossz cipőbe bújtatott láb a sárban, de lábfejét szögköszerű fonja körbe, ami egy másik, az alakot lentről lezáró koronát jelent.⁷⁵ Hopkins mindvégig hangszúlyozza, mennyire taszítják a nyomorban tengődő nagyvárosok, amelyek lassan, de feltartóztatnathatlanul magukba szívják, testileg-lelkileg megnomomortítják a még egészesleges vidéki lakosságot is.⁷⁶

Megjéretésével Hopkins felalozta magát a valódi, az embert szélmelyesen megszólító Istennek, a kereszt Istenének és a szörnyűségvilág Istenének, s önmagával együtt felalozta a szépség iránti szeretetet és művészetet is. Ifjúkori költeményei egyértelműen immanens esztétikát tükröznek; „amikor jészuta lettem, tüzre vetetem valamennyit, és elhatároztam, hogy soha többé nem írok semmit, minthogy az írás nem tartozik hozzá hivatásomhoz, kivételt csak az képez, ha előljáróim írásra ösztönöznek. Hét éven keresztül nem is írtam semmit.” E hosszú hallgatas után az első nagy költemény, az éret mesterművek nyitánya a rektor vélelenszerű biztatásnak köszönhetően született meg.⁷⁷ Hopkins ifjúkori versei és jészutaként lejegyzett költeményei között tehát szakadékok húzódnak: ez a szakadék az a távolság, amelyet azzal tett meg, hogy a szeretett

⁷⁴ B (1871. augusztus 2.) 27–28.

⁷⁵ P 66; a költemény magyarázata Bridges-nek: B (1888. február 10.) 272–274.

⁷⁶ Baillie-hez: F (1888. május 1.) 293.

⁷⁷ D (1878. június 15.); Baillie-hez: F (1885. április 24.) 256–257.

szakadék másik oldalán Istennek a természetben és az egyházban megjelenő dicsőségeként szemlél és dicsér, az mindenesztől ajándék, amiben semmi szükségesszerűség, amit nem kell bizonygatni.

2. Megtérése után két évvel Hopkins belép a jézusita rendbe; e pon-

ton azzal a nehéz kérdéssel szembesülünk, milyen kapcsolata volt Hopkinsnak a rend alapítóival, Ignáccal. Lehetéges volt-e, megges-
hetet-e, hogy új fű költői eszközökkel hirdesse az általa megtrajzolt
eszményeket? Spee, Balde és Bidermann óta egyetlen olyan tagja
sem volt a rendnek, akinek meggyszóköltői képességgel lettek volna.
Baratjának, Canon Dixonnak, aki szüntelenül megpróbálta ráven-
ni arra, hogy jelenítsen meg végre valamit, vagy legalább ne tilta-
kozzon az ellen, hogy ő, Dixon, elhelyezze itt-ott néhány költemé-
nyét, Hopkins sosem adta be a derekát. „On joggal hivatkozik arra,
hogy társaságunk támogat irodalmi tehetségeket: nos tehát jobb, ha
maga a rend foglalkozik ilyesmivel.”⁷⁸ Az értetlenkedő Dixonnak
csak azt tudja felelni, hogy hivatása olyan követeleményt támaszt vele
szemben, amelynél magasabbal másutt nem találkozhatna; áldozatát
Istennek szintén „csak megszorításokkal mutatva be szívének mé-
lyén”, amiert szigorú ítélte kell számitania, „egy kívülről tisztának
és kifogástalannak tűnő elhatározás belsőleg még lehet zilált és ren-
dezetlen”. Korábbi költeményeit tüzre vetette, de egy lelki dolgot
ban járatos személy arról győzködte, „hogy a legnagyobb áldozatot
nem akkor hozom, ha megsemmisítem művészi alkotásaimat, ha-
nem akkor, ha teljes engedelmességgel előjáróim döntésére bizom
a kérdést. De nehezen tudom elképzelni, hogy valaha is ki tudnám
kérni valamelyik előjáróm véleményét arról, hogy megjelenteh-e
tek-e egy kötetnyi verset. [...] Kétségtelen, hogy amennyiben a dol-
got csak egy szempontból tudnám látni, elhanyagolva a többi,
ezt a lemondást igen fájdalmasnak tartanám. Csak hogy nagyobb bé-
ket szerez, és az a szentebb út, ha az ember nem szerez hírnevet.
[...] PS. Jobb felhívnom a figyelmet arra, hogy a leveleimet jelenleg
felnyitják.”⁷⁹ Következő leveleiben arról beszél Dixonnak, hogy az

⁷⁸ D (1879. október 31.) 30-31.: „Megtítom, hogy megjelente.”
⁷⁹ D (1881. november 2.) 88-89.

átadásnak. Hopkins
szóval valószínűleg:
numista jóvá kö-
ny nagy forrada-
szó kimondani,
munksások hely-
„a bőségszaru
nélkül kell élni-
t az egész régi
szertü lelkipás-
közölkik közt-
nett, amelyben
g: az uralkodó
dolgozó mun-
ét szövegkoso-
to koronát je-
szítják a nyo-
artózatlanhat-
a még egész-
embert sze-
e szörnyűsé-
zepség iránti
telmüen im-
tüzre veter-
m írok sem-
oz; kivételt
en keresztül
nagy költe-
entü biztat-
versel és je-
müzdök ez
a szeretet

kedő spekulatív képességgel ellentétben sem folytathatja tanulmányait; ahol nem talál, egyre kevésbé talál meg kellőképpen határozott hangot; a tertia után először középsikolákban kénytelen lajtni és görögöt tanítani, majd a gyűlölt Dublínban a szétesőben lévő katolikus egyetemre ad elő görög filológiát; minden szellemi ihletés elkerül, egyfolytában olyan kimerült, hogy képtelen termékeny szellemi munkát végezni, élete és alkotóereje folyamatosan elmozsolódik. Skolaszkatásának éveit alatt az áldott walesi tájon formába tudott önteni néhány olyan költeményt, amely halhatatlanságot szerzett neki, majd tőle alig hoz ugyan még néhányat, de lassan beköszönt a teljes szarazság, s már csak néhány szörnyű szonett születik meg, amelyet „vétevelir”.⁸³ Számos tanulmányba kezd bele, de nem fejezi be őket, „cupa rom és cserépdarab” mindahány,⁸⁴ „A melankólia, amely egész életemben gyötört [...]”, mindent beborító és bénító állapotra fejődött.”⁸⁵ „Nem hát és nem indit már semmi művész alkotástra. [...]”⁸⁶ A rendbeli teljeséggel felreismertik, ide-oda tologatják; „már hosszú ideje Fortuna játékszere, labdája vagyok, jókora felújom az előkeltségűftballonját, és nyomában újabb rüzsát érzem magamon.”⁸⁷ „Muzsam már régóta búcsút intett szekerenek, és most újabbban mosássa» foglalkozik. A mosoda jelenleg nagyüzemben végzi a munkát.”⁸⁸ „Tönkretesz, hogy a kor eunuchja vagyok, képtelen a nem-zésre.” Elmeje olyan megviselt, „hogy egyre nagyobb a veszélye annak, hogy meg fogok ötni”.⁸⁹ Amikor pedig baráta, akiknek beszámol minderről, felhaborodásuknak adnak hangot, arról biztosítják, hogy nincs mit tenni, mindennek így kell lennie.⁹⁰ Kritikusokat emlegeti, aki mint ember kétségkívül sikerben reménykedett, mégis azt kellett látnia, hogy összeomlik minden, amit a földön tett.⁹¹ Fogadalmára hivatkozik, amelyet leteve meghalt a világnak.⁹²

⁸³ B (1885. május 17.) 219.

⁸⁴ Ballihé-hez: F (1885. április 24.) 256. ⁸⁵ Uo.

⁸⁶ B (1881. április 3. és 1881. április 27.) 124, 126.

⁸⁷ B (1883. július 26.) 183. ⁸⁸ D (1888. július 29.) 157.

⁸⁹ B (1885. szeptember 1.) 221–222.

⁹⁰ B (1884. augusztus 21.) 197; „Így kell lennie, és mindig is így lesz”. B (1885. május 216. „Sajnálatos módon nem lehet másként”. B (1885. szeptember 1.) 241.

⁹¹ D (1886. július 3.) 137–138. ⁹² D (1881. október 17.) 75.

Ki tudná felfejteni ezt a belső tragédiát? Ha egyszer Hopkins helyesnek ismerje el a szentignaci indifferenciának azt a feltölgását, amellyel szembesítették, vagyis hogy a költeményeivel kapcsolatban semmiféle kezdeményező lépést ne legyen, hanem várja ki előjártói – magától értétdőden a legteljesebben valószínűen – kezdeményezését, akkor nyilván mindennek így kellett történnie. E konfliktus mögött azonban mélyebb feszültség rejlik. Egy Bridgshesz írt leveleben utal erre Hopkins: „Az egyetlen személy, akit szeretek, ritkán, mostanában különösen ritkán érint meg szívemet, és ha mégis meg-történik, akkor sem tudok mindig »tökét kovacsolni belőle«, mert az szentségtörés lenne.”⁹³ A probléma az Istenről imádságban nyert vigasz és a költői ihletettség közötti viszony kérdése. Az első a *lebette* plántálni a másodikkba, de Hopkins nem hajlandó erre, kivált akkor nem, amikor a vigasztalások megfoggyartkoznak. Azzal a töres-sel találkozzunk itt, amelyre Baruzi Keresztes Jánossal kapcsolatban hívta fel a figyelmet, s amellyel *Père et Poète* című – felszínes – könyvében Bremond nem vetett kellőképpen számot.

Egyésszt igazat kell adnunk P. Devlin SJ-nek, akinek rendkívül találó észrevételei voltak rendtársával, Hopkinesszal kapcsolatban: „Hopkinsban a jesusita úgy viszonyul a költőhöz, mint egy viktor-ianus fét) egy olyan asszonyhoz, aki szegyenre ad alkalmat számára. Miúsaja egy magas társadalmi rangú hölgy, egy úszaságban élő, öm-magát Istennek szentelő asszony volt, de a nyilvánosság előtt úgy bánt vele, mint utcanóvel, s gyermekkeit nemkivánatos és valamikép-pen bűnös tehernék tartotta. [...] De Hopkins mégis egészen vilá-gosan, fájdalommal telve látta, milyen kötelelsséget vannak gyerme-keivel, költeményeivel szemben, s titokban szenvedélyesen szemre-öket.” Másrészt, állítja Devlin, Hopkins azok közé a XIX. századi konvertiták közé tartozik, akik valamiféle kanüanús-viktóriánus má-r-mar-janzenista „hős”-eszményt hoztak magukkal az egyházból, és erre az eszményre tekintve a végöskig tépték-marcangóbták ma-gukat.⁹⁵ Ezért, hogy a költő számára sokszor teljeseen köbörzött és logikusnak tűnt sorsa: túl akart lépni az esztétika szféráján, a pübe-

⁹³ B (1879. február 15), 66.

⁹⁴ Hopkins prédikációhoz, spirituális írásához és magánlelki képlethez írt előszavában: S 3sk., 107sk., 213sk.

⁹⁵ S 119–120.

Isten felé; sőt az élő Isten néhány fontos időpontban egyenesen a világot átharó tüzként (Héraklitosz tüzeként) jelent meg számára (már-már Siva arcaként), a bömbozó teli tengerként, benne a *Deutschland* nevű hajó, fedélzetén az öt számuzótt apácával, amely éppúgy zatonyra futott és elsüllyedt, mint az *Emwüdké* és szép szal fiatal matrozai. Hopkins tisztában volt azzal, hogy ez a fenséges Isten, akinek a teremtet por dicsérettel, tiszteléssel és szolgálattal tartozik, egyben a legnemesebb törekénységű títok is, a világ megszabott szíve, amely megtör az édes szerettetől (oly sok költeményben szól erről). De hogy mennyiben látta Ignác szellemében mindezt, azt nehéz megmondani. A lelkiyakkorlatok az élethez szükséges levegőt adják neki, az önvizsgálat és a kijózanodás lehetőségét biztosítják, s rendkívül merész spekulációkat is fogantatnak, amelyek azonban inkább Scotus, mintsem a rendalapító hatásától árulkodnak. Közvetlen kapcsolat nincsen közöttük.

4. Duns Scotus, akire első ízben 1872-ben figyeltek fel, s akinek irásait olvasva „a lelkesült új hulláma ragadta” magával,⁹⁶ elsősorban saját látásmódját igazolta Hopkins számára: „Amikor befogadtam az ég vagy a tengert valamilyen belalakját, mindig akkor kellett Scotusra gondolnom.” Scotus volt az első filozófus, aki pontosan számot tudott venni a dolgok egyediségével, s ellenállt annak a kísértésnek, hogy általános eszmékbe, formákba, törvényekbe olvassza be őket. A költő pontosan ezzel akart foglalkozni: a dolgok megszüntethetetlen egyediségével; ez a törekvése pedig már akkor is „szokatlan” színdben tüntette fel, ha csupán távolról utalt a kifejezési kívánságot egyediségre: „Költészetem kétségkívül szokatlan és külön. [...] A külön, a minta vagy belalak éppen megkülönböztetettséggel tűnik ki, s a megkülönböztetettséggel együtt jár a különösség fogyatékos-sága. Ezt a fogyatékos-ságot nem tudtam elkerülni.”⁹⁷ Ha valaki a dolgok megkülönböztető sajátosságait emeli ki, s az egyediséget terem-tes törvényeket nem hangsúlyozza a sajátos jegyek kárára, annál a világ alapvetően különös színdben mutatkozik meg, minden „jätékos és egyenl, furcsán, tévőzőző”,⁹⁸

⁹⁶ [1872. augusztus 3.] 221. B (1879. február 15.) 66.

⁹⁷ P 37 (Tófalussy István fordítása).

színes, foltos (*apple*), változékony, szepiöborított, mindennek más, mindennek külön íze van, és pont ebben rejlik az érteke, ezért össze- téveszthetetlenül egyedi. Scotusnak volt szeme az egyszertre; ebből fakad, ahogyan Hopkins találóan megjegyzi, hogy többet lát, mint amit ki tud mondani: „Hasonló értes kerített hatalmába Duns Scotusnál is, amikor műveit oly nagy lelkesedéssel olvastam: túl messze látott, túl sokat tudott, kifinomult érzékenysége tünyült azon, amit befogadott, s így bizonyos feszültség alakult ki zsenije és teher- sége között; s most, amikor az iskolákban egész csapat tehetség, egyre messzebb távolodva tőle az időben, egyre kevésbé tartja lehet- ségesnek megértését, arról értékeznék, hogy lenyegében nem is mond semmi olyat, amit érdemes lenne megérteni.”⁹⁹

A lelkigyakorlatok alapjától itt nagyszabású tanulmányában (*Ho- mo creatus est*)¹⁰⁰ az én, az egyéni, belső én titkát állítja a középpontba, s konkrétan kitalakult, semmi másból le nem vezethető egyszertiséget teszi meg a világnézetelek próbakövévé, azt hangsúlyozva, hogy az én titka bizonyítja Isten szuverén teremto aktusát. A püthagoreus vi- lágkép dia-tonikus pontjai új, sokkal élesebb formában jelennek meg. „Saját magamat, mind emberként, mind enként teljességgel konk- rétnak és egyedinek érzem, *at pith*” – azaz pontosan eltaláltam, abo- gyam a nyíl belelatal a tábla középvébe, a szó jelentése: pontosan rögzítet, kijelölt, ráhangolt, kiválasztott – „sőt még konkrétabbnak is még pontosabban kijelöltnék (*higher pitch*), mint bármi más, amit magam körül látok”. De mégis hogyan tömörül össze a lét ezzel az egyszert csomóvá, honnan ez az egyediség? Kétségtelven nem valami olyanból, ami kevésbé tömör, nem olyasmiből, ami elmosódottabb, lazább, általánosabb; hanem valami finomabb és magassabb remény- egyediségből (*by one of finer and higher pitch*), amely (és semmi más) előre tudja kényszeríteni (*force forward*) egy, egyszéges konkrétumot tudatára és onterzékelésére: „saját magam, énem – a dolgok nem a tudatomban – megtapasztalt izére, amely egyedi bb mint a só ragya a mandragóra íze, egyedi bb mint a diófalevelek vagy a kímélő illat, és semmilyen módon nem közölhető másokkal [...] Saját magammal

⁹⁹ C. Patmore-hoz: F (1884. január 3.), 349.
¹⁰⁰ 1880. augusztus 20. (S 122–129).

nem tudom megfélemlíteni semminék; átkutatatom az egész termé-
 szet, »maggamat« sehol másutt nem izlelhetem meg, csakis egyet-
 len egy kortóból, tulajdon letemből. »Amúgy két dolog között min-
 dig van valamilyen rokonság: saját magamat illetően viszont minden-
 csak taszít, és »sehogy sem segít megérintenem, mi is az egység.«
 Ha meg akarjuk érteni a jelenséget, először is azt a hipotézist vet-
 jük el, hogy merőben a véletlen játkáról van szó, majd azt a – Hop-
 kins által részletesen és árnyaltan átgondolt – másodikakat, mely sze-
 mit az emberi egységben valamilyen általános természet- vagy
 világsszellem létezik egyedi módon („az averroistákat *intellectus agens*-vel,
 a hegelianus tanokkal szembeszünk itt”), minthogy egyfelől ez az
 általános szellem nem létezhet egyazon enként különböző egysé-
 gekben, ahogyan én sem lehetek – mint individuum – egy átfogó
 szellem része vagy tagja, kivéve ha „a belső egységnek más íze
 van számomra és számára”: másfelől az átfogó szellem nem tekin-
 tethető a tudat és cselekedetei merőben formális vonatkozási pont-
 jának sem, hiszen akkor mégis kinek a belső egysége lenne ez a
 pont? Kétségkívül minden belső egységnek megvan a középpontja
 és a periferája (mint például a testben élő emberek), de utóbbi
 éppen az adott belső egység periferája, és nem egy önálló egye-
 dség. Az állatvilágban lehetséges, hogy a lenyegi élet több indivi-
 dumban valósuljon meg, de voltaképpen sem az állati élet, sem az
 egyes állat nem alkot belső egységet. Az emberiségben belül a bel-
 sö egységek lehettek egy egész rész, de ez még nem olvaszta
 magába őket. Isten, a legfőbb belső egység egység és transz-
 cendenciája folytán benne lakozhat minden egyes teremtetett szemé-
 lyben, de csak azért, mert e belső egységeket más természetek és
 egységsülések végtelenül sok lehetőségéből szabadon kitragadta és
 kirehozta.

Hopkins ezzel végtérvenyesen túllép az egész mítikus világban, de
 mitképpen nem mítoszstalanítás révén, hanem úgy, hogy fölöttes
 mítoszról alkot a szabad, abszolút belső egység benne lakozik min-
 den kétehozott belső egységben – ez a valódi, igaz formája a
 lehetetlen, kiöltött romanitkus totális egységnek. Előtérbe kerül
 a Bonaventura alapfogolata, amelyről egyenes út vezet Scotusig:
 „Isten kimondja magát: önmagán belül mint Isten-Ige, önmagán ki-
 vil mint a világ. Ezért tehát ez a világ Isten szava, kifejezése, üzene-
 t. Ezért célve, iránypontra, értelmé, irányultsága maga Isten, élete

vagy tevékenysége pedig az, hogy megnevezzék és dicsőítsék őt.¹⁰¹ Szabad szavával egy szabad belső egyediség csak ezt tudja kifejezni, csak Isten egyedülálló dicsőségét tudja sugározni, ezért az egész világnak Istenről kell beszélnie. A természet nyelve mindenesztől *raduc- no*, az, amit Bonaventura értett a fogalmon: „Amikor hazatértünk, sűrű csillagtömeggel ült ki az ég. Hátradölvé figyeltem őket, szívem szokatlanul tágra nyílt, és dicsőítette az Urat, akinek és akibe vissza- tér mind az szépség.”¹⁰²

Mindazzal azonban Hopkins még nem tártá föl a belső egyediség voltaképpeni misztériumait; ezek csak akkor mutakoznak meg, amikor az általános filozófiai *analogia haecceitatis et personalitatis* területéről tovább lép a teológiai problémátka felé, amelynek lényege: mi is valójában az ember belső egyedisége, micsoda a személy Isten Krisztusban végbevitt kegyelmi kiválasztásának horizontján? Hopkins eredeti spekulatív teljesítménye (Scotus nyomán) csak e kérdéssel kapcsolatosan bontakozik ki.

2. Isten világra vonatkozó gondolata és világra vetett tekintete

Spekulatív eligondolását Hopkins elsősorban két rendkívül tömör szövegben fejté ki: *A személyiségről, a kegyelemről és a szabadságról* és *A természet, a megpátlás és a nagy áldozat* címűben.¹⁰⁴ Reflexiói ezáltal is a belső egyediség, illetve a személy mint értelmes egyediség kérdéshoz kapcsolódnak: „A belső egyediség egy dolog belső egyessége; ez az egyességre (*oneness*) korábbi a dolog létezésénél, nem következik egysszerűen és közvetlenül abból, hogy a dolgok minden másról független léte van.” Egy belső egyediség természetét nem lehet persze nem lehet, de mint szándék (a Teremtő szándéka) meg lehet „valami pozitív”, s különbözők minden más lehetőség belső egyediségtől. A személynek és a természetnek ez a Scotus követő megközelítéssel pontosan arra a tartalmi vonatkozásra irányul, amely Anton Günther állított gondolkodásának középpontjába. Ezzel

¹⁰¹ S (1882. augusztus 7.) 129. ¹⁰² J (1874. augusztus 17.) 254. ¹⁰³ S 186–191. ¹⁰⁴ S 196–202; lásd továbbá Hopkinsnak a *Lelelygyakorlatokhoz* írt vázlatát kommentárját, különösen a pokolra vonatkozó elmélkedést (135–142), a *szépségről* érintő megjegyzést (S 186.), a Feláradott Máriának való megközelítést (190–191), a *De Amore* című elmélkedést (S 192–193).

természet különböző belsei egyediségeknél lehet a sajátja, s különbözően is lehetséges, hogy különböző egyedekben különböző sorokon megjelenjen keresztül. Az az aktus azonban, amellyel Isten – egyszeri művelést akarva – kiválaszt egy belsei egyediséget (mint lehetségeset vagy mint tényleges valóságot), osztatlan és közölhetetlen. A személyes egyediség, amely csak egy természetbe öltözve létezhet, s csak egy természetben birtokolhatja lényegét és cselekedhet mint saját maga, éppen ennek a különbségnek a pólusai között szabad: önmagát akként a belsei egyediségeként határozhatja meg (és kell is meghatározni), amelyként létezik: *freedom of pitch*, mégpedig természetnek szabad játkeretet biztosító tereken keresztül: *freedom of play*, amihez következik éppen hozzátartozik választható tárgyak elrendeztetésére: *freedom of field*. A legfontosabb azonban az önválasztás-ként értendő önmeghatározás, amely akkor teljes, ha beleágyazódik az egyen számára Istenről öröktől fogva kigondolt és kiválasztott hangba és izbe, abba a sajátos jellegbe (*pitch*), amelybe a természetben önmeghatározásnak (és ezért „önteremtésének”) kezdettől fogva bele kellett illeszkednie.¹⁰⁵ A szentünnácsi lelkiigyakorlat által megcélzott választás (*election*) itt úgy kapcsolódik ehhez a Scotus nyomán követendő eredendő választáshoz, mint a gyakorlat az elmélet-hez, hiszen Isten arra akarja elvezetni az embert akarator, hogy azt válassza, amit Isten öröktől fogva kiválasztott számára (*Leleigy. nr. 135*). Hopkins ezért szembehelyezkedik a tomistákkal, s nem fogadja el, hogy a teremtménynek csak az indifferencia formájában van szabadsága, mivel így hátrébe szorulna előzetes és önmeghatározásának konkrét megformáltsága. Ennek fényében értelmezi Hopkins a szentünnácsi szemlélődés két elemét, a „személyek látását” és a „hely látását” is, mivel „minden valódi személy, függetlenül attól, hogy elő, halott, vagy csak a jövőben születik meg, a lét kiterjedésében helyezkedik el, egy egészen konkrét helyen, és nem sehol, s ezért a szellem egészen konkrét urat találhat hozzá”.¹⁰⁶ Mivel azonban önmeghatározása elől kitérve (ez a kitérés ott rejlik minden bűnben) az ember potenciálisan az elől tér ki, hogy belsei egyediségének Isten

¹⁰⁵ „Taking part in their own creation”: J 197.

¹⁰⁶ S 186.; ezután Hopkins Scotust idézi: Isten azért tárja fel szentháromsági művelést, hogy Istenre gondolván a hívők egészen konkrét irányba, egy egészen konkrét

valakire (aki Isten) tudják irányítani szellemüket.

által kigondolt és kiválasztott ösképet válassza (amely Isteben nyug-
szik, és végső soron maga Isten), ezért potenciálisan minden bűn
szabadon fokozható, egészen az istengyilkossáig: ebből fakad a bűn
voltaképpeni tartalma, és Krisztus keresztjén keresztül valóban eh-
hez is kapcsolódik.

Isten öröktől fogva ténylegesen Krisztus testvérivé és tagjává
választott ki és hívott meg minket, személyes mivoltunk (*person*) kö-
zponthja a természetleletében rejlik, és ezért önvalasztásunk konk-
rétan csak Isten kegyelmén belül lehetséges. Nem arról van szó, hogy
a személyt (például az individuummal szembeállítva) Hopkins csak
a természetleletti horizontján akarha meghatározni, elvégre az értel-
mes teremtmény szabadságát egészen világosan a kegyelemmel való
együttműködés előfeltételeként fogja fel; de a póre személyes szabadsá-
got (*arbitrium*) olykor szinte nyersen szembeállítja az eszes természet
szabadságával (*voluntas ut natura, affective will*), s csak az elsőt tartja képes-
nek a mindent eldöntő választás meghozatalára.¹⁰⁷ De miként készít-
het Isten kegyelme az emberi szabadságot arra, hogy a természet
tulnyúlva a természetleletben válassza és határozza meg magát? Hár-
mas csellekessel, amelyet a megelőző, követő és beteljesítő (vagy fel-
emelő, egyestítő) kegyelem visz végbe. A megelőző vagy „előzetesen
igazgató” (*forestalling*) kegyelem az eszes természet szabadságára (*voluntas
ut natura*) hat, amely természetlelet fogva az (abszolút) Jóra irányul, és
másként nem is lehet „ügyezőlván *beprováhatva* (*rehearse*) velünk elfoga-
dásunkat, mivel eleve olyanként tapasztaljuk meg magunkat, mint aki
legálább pillanatokra, még ha nem is végetvénnyesen, már elfogadva a
Jót, és úgy vélem, hogy ez az elfogadás valódi és igaz!”¹⁰⁸ Arról is
Isten fele tartó mozgástól szól itt Hopkins, amely Agostonnál is gra-
ran megjelenni (*delectatio*), csak éppen személyesebb fogalmakkal írja le.
mint az egyházazatya; a kegyelem csele ez, amellyel Isten mindegyik
előzetesen saját magához vonja egyetértésünk természetes elemét.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ „The memory, understanding and affective will are incapable themselves of
an infinite object and do not tend towards it [...] The arbitrium in itself is finite
with God” S (1883. szeptember 5.) 138–139. „For a self is an absolute which
stands to the absolute God as an infinitesimal to the infinite” S 153.

¹⁰⁸ S 150.

¹⁰⁹ S 157.: „God’s forestalling of man’s action by preventent grace, which comes
with it a consenting of man’s will.”

és szakmányként kinnálja a még vonakodó *arbitrium*nak. Amikor Isten kegyelme alaszáll belé, az ember előtt egy új horizont tárul fel, új kifizülési irány (*strain*) szabadságának megvalósítására, úgy szólván egy új hasadási felület, egy új harántvágás (*cleave*) lenyének kerek gombján át,¹¹⁰ de nem ugyanazon a síkon, mint eddig, hanem áthé-
 vesszel (*shift*): „Teremtménéyet Isten egy pillanatra áthelyezi abba a
 természetes világba ebből a jelenbeli világból, [...] és hagyja, hogy saját
 magja *szemléli ott*, kegyelemmel telten (*gratious*) és Isten akaratát elfo-
 gadjon: mi több, régi lenyét egy pillanatra kegyelemmel elöltött és
 lenyel egyetértő lenyegtségbe öltözteti. Ez az áthelyezés és beöl-
 tötés kegyelem.”¹¹¹ A személyes *arbitrium*nak csak ekkor nyílik
 módja arra, hogy döntést hozzon e mellett a legfőbb egyedi forma
 mellett, hogy megelőzza és eltalálja azt (*pitch*), a kísértő kegyelem
 meggyászásával, olyan döntést hozva, amelyet az ember csak csíra-
 szellemként, csak „az egyetértés sóhajával” tud meghozni, csak annak
 által. „A teremtménéynek ez a döntése önmagában véve nem több,
 mint egy kívánság, amelyet Isten tekintete felismer, nem több, mint
 hogy, hogy azt tegye, amit Isten akar, csupán annak jelzése, hogy
 igyekszik Istennek ez a kicsiny sóhaj, ez a gyenge fuvallat (*aspiration*) – ez
 az ember élete és szelleme. [...] Így tekintve az imádság nyilvánvaló-
 sa a teremtménéyek Isten felé tartó sóhaja, lehete vagy törekvése,
 csak az aktusnak az előzetes elrendezése, amelyet a teremtménéy-
 nek meg kell tennie, jöllehet mástész Isten előzetes kegyelme már
 az elrendezte ezt az aktust. Ez az a pont, ahol [...] az egyik ember
 teremtménének kikényszerített elfogadásával találkozik, a másiknál
 az az egyenlő cselekszik – a választás aktusával. [...] Ez a teremt-
 méné-kegyelemül kicsiny aktsussal teszi meg azt, ami a tatongó mely-
 nek *előzetes vázlatot* rajzol meg, jölle-
 nek, csak egy minden elemében kész jövőt, hiszen mindig is meg-
 nek a szabadságunk az elutasításra”, de ez az előre megnyitott jövö-
 nek éppen olyan, amelyben „Isten már cselekedett, sőt már mi magunk
 cselekedtünk [...] Ez az egyetértés sóhaja összeköti a jelent a

jövövel, [...] azaz megkezdte a kettő összekapcsolását, ez az első, vég-
 telenül kicsiny szem a láncban vagy az első lépés azon az úton, ame-
 lyet saját erejéből a teremtmény sosem tud megjárni”. „Sőt az emlí-
 tett felsőhajtas vagy lehellet (*aspiration*) maga is válasz a Szentlélek
 belhelésére, amire ugyanazon legegyszerűbbet folytatolagossága és killeg-
 zése következik, ez pedig átvezet a rátonogó mélység fölé”,¹¹³ és
 általa a kegyelem végérvényesen beköltözik a szabadságba, mint meg-
 szentelő és egyesítő kegyelem. Míg az első kegyelmet az Atyának
 kell tulajdonítanunk, aki fel, a Fiu képe fele vonzza az embert, a
 második a Fiu voltaképpeni megfeszítő kegyelme, a harmadik pedig
 a Szentlélek egyesítő-megszentelő kegyelme. Az első (mint a felfele-
 vonó mozgás értelmeleg átlátható tapasztalata) a novíciusok kegyel-
 me, a második (mint önálló választás) az éretl kerestényeké, a har-
 madik „valóban Isten ujjá, amely a személység legbelsőbb véterét
 érinti meg, azt a pontot, amelyet semmi más nem tud elérni; az em-
 ber pedig erre semmiféle tettel nem tud felélni, csakis a pusztá elis-
 méréssel, azzal az ellennyomással (*counterstress*), amelyet csak Isten
 érez; az *inpiration* lehelletére [belehelés, sugalmazás] válaszként adott *aspi-
 ration* [kilehelés]”; ez a beteljesítő kegyelem.¹¹⁴

Ezek a gondolatmenetek azonban a skotsa teológia alapaszme-
 köre szerveződnek, mely szerint a Fiu áldozata az első eszmeje Is-
 tennék a világgal kapcsolatban; ezzel a szemponttal már Bona-
 venturánál is találkozunk. Hopkint (akárcsak a ferences teológus)
 kizárólag a világ ténylegesen fennálló rendje foglalkoztatja (az a két-
 des nem, hogy mi történt volna, ha Ádám nem vétkezék): a vilá-
 rend alapja viszont a Fiu „nagy áldozata”, és eszmeileg minden te-
 remtmény az ő áldozateszméjéhez kapcsolódik. A mindent meg-
 pozó „nagy áldozat” az a mód, ahogyan Isten szentháromsági-
 melyes léte, a személység önzetlen, mindenesztől egymásért élt élet-
 kiléphet önmagán kívülre: „Isten önmagán kívülre irányuló első szan-
 deka [...], hatalmának első kiverődése (*outstress*) Krisztus volt, és mi-
 kell feltételeznünk, hogy a következő a boldogságos Szűz volt. De
 miért eredi a Fiu ilyen módon az Atyától: nemcsak szentháromsági-
 belli örök és belső eredése formájában, de külső, kevesebb mint érte-
 mondjuk azt: aionikus eredéssel? Azért, hogy megdicsőítse Istent,
 megpedig áldozattal, egy olyan áldozattal, amelyet az Istenem kíván.

terméketlen pusztaságban (*barren wilderness*) mutat be, éppúgy, ahogyan Izrael gyermekének is a pusztába kellett kivonulniuk, ha áldozatot akartak bemutatni. A Fiúnak ez az áldozata és kifejezése: az eredeje szentháromsági eredésének következménye és leképeződése; szentháromsági eredésének misztériumából fakad minden áldozat, de erre most nem tudok kitérni. Mintha Isten önmagásának boldog agóniája és megfeszülése izzadtság- vagy vér-cseppeket utköztetett volna ki, és ezek a cseppek alkotnák a világot, vagy mintha a »békés Szentháromság« unnepe alkalomával felgyűlő fények egy apró részen át kisuғarzóztak, és a lehetséges teremtmények világából megvilágitottak volna egy »hasadási felületek«.¹¹⁵

E pontból bonjra ki Hopkins a legegzetelálló spekulációt. Krisztus eukharisztikus létmódjára reflektálva Scotus visszahelyezte jógukbá az arisztoteleesi kategóriákat, és arra jutoit, hogy a mennyiség másodlagosan ugyan azt jelenti, hogy a részek önmagukon kívül léteznek, elsödlegeesen azonban azt, hogy egymáshoz kapcsolódnak egy lényegben, annak harmóniáján vagy testi formáján belül. Istennek ezért hatalmában áll, hogy Krisztus eukharisztikus testét egyetemessen, a kozmosz terének és idejének minden pontján jelenlévővé tegye; Scotus mindehhez még hozzáteszi: „Azt állítom tehát, bár nem ragaszskodom hozzá, hogy Krisztus már a megtestesülés előtt, és »mielött Abraham volt«, a világ kialakulásakor szentségi módon ténylegesen létezhetett az időben. És ha ez igaz, akkor ennek egyenes következménye, hogy mielőtt Krisztus megfogant és teste kialakult volna a boldogságos Szűz legüsztabb vétéből, az eukharisztia már létezhetett.»¹¹⁶ Scotus tekintélyre támaszkodva Hopkins a következőképpen folytatja az áldozatról szóló fejtegetéseit: „A bennmarott áldozat az eukharisztia lenne, és az áldozat csak úgy lehet valóban az áldozat állapotában, csak úgy lehet mozdulatlan, tehetetlen vagy élettelen, ha az anyagban mutatják be. A boldogságos Szűzre pedig azért volt szükség, és azért rendelte el létét előre Isten, hogy biztosítsa ezt a szükségesség anyagot. Ez volt a napba öltözött asszony misztériuma, aki megjelent az égen.»¹¹⁷

115 S 197.

116 *Op. Oxoniense* IV, dist. 10, q. 4. (az idézet forrása: P. Devlin, j. 113–114).
117 S 197. A szentígnáci lelkigyakorlatok negyedik hetének egyik képe a feláldozott Krisztus megjelenése anyjának: ehhez kapcsolódva Hopkins levonja a végso

egy van megalkotva, hogy Krisztusra mint csúcspontra irányul, tehát a tetőpont felől épül fel, akkor a szférák között a püthagoraszai gondolkodás által feltételezett távolságok, a kozmikus harmóniák kelcsa Krisztusban van, akkor Krisztus, a világ utolsó virága az angyalvilág egész „családjában” kereszttel is „elérkezhet”, épügg, ahogyan az anyagi és szerves világon kereszttel.¹²² Ha pedig így van, akkor Lucifer bűne az, hogy nem hajlandó követni a „nagy áldozatot”, hogy „saját szépségében akar lakozni, saját belalakját (*inscape*) akarja erőként bevésni (*instress*), akár egy futamot [...] tulajdon nyének orgonáján, saját harsonáját fújja, saját dícséretére zeng himnusz”.¹²³ A gyönyör (*luxury*) bűne ez (szintén Scotus nézetei között): „szönek itt vissza), amely azonos az önhittséggel, a mennyben és a földön egyaránt;”¹²⁴ ennek alapján érthető, hogy létezhet „szép rossz” – a „nút jóra” viszont az ad magyarázatot, hogy az anyag ellenáll az (arisztotelészi) forma erejének.¹²⁵

Ha ilyenformán a világ teremtesének oka a megtestesülés határozza volt, akkor a kozmosznak a maga egészében egyértelműen vagy négye krisztológiai alakja van. És akkor az is érthető, hogy miként lehet elérkezni és érikez is el ténylegesen Krisztus az elemek közöttolásán, az anyag pusztaságán, minden hajótörésen és pusztulásra kereszttel. E szemlélet érdekében kezdett Hopkins szerzetes-ként újra verseket írni.

„Csodállak, ura árnak és apálynak, az őt folyamannak, az esztendő millásának, [...] te zabolázod meg a mélyiséget, partja és gátha vagy, gondolgo, nyugtató óceánja a nyugtalan szellemnek, a lét alapja és gyökere, felviharad Isten, aki a halál mögött trónolsz magasztos-
 van, épölv, de elrejtözve; de várjato; olyan irgalommal, mely túl-
 and az egész vízengeren, a tévovázónak olyan szeretettel, amely
 melyebbre merül a halálal és a sötétségel, keszen megátogatni az
 mindsságon túl börtönbe zárt, bűnüket haldokolva bano lelkekhez,
 re, legvégső határkö...”.¹²⁶

regényeszen alázuhant volna a pokolból: belevonja az embert tulajdon gögylőbe, s
 onn bukásuk egytlen közös bukás (a *novae* nem más, mint az origenszi-évagnioszi
 = S 200.
 = S 201.
¹²⁴ S 132., lásd erről Devlin megjegyzését: 286–287.
 = C. Parnore-nak F. (1883. szeptember 24.) 306–307.
 = A *Deutschland* *hoytörés*, 32–33. versszak. Weöres Sándor fordításában: „Cso-

A pokolra szállva (és egész elfövetetele alaszálló mozgás) Krisztus megbabolazza a káosz, de meghatározza minden teremtetett személyi lényegi önmagává válását is, akik csak akkor jutnak el tulajdon rendeltetésükre és minőségükre (*pitch*), ha túllépnek önmagukon, és ki-feszülnek öföle. Ez az önmeghaladás a kiválasztottak esetében már előzetesen hozzátartozik megteremtésükhöz, s ezért amikor döntenek, csak önmagukhoz maradnak hűek, míg a rosszak és elveszettek „csupán feltéretmentenyek, és létük is fellét”,¹²⁷ mert nem lépnek túl magukon, természetes belső egyediségükbe (amellyel két-ségtvül rendelkeznék) zárkózna, amely karhozottuk lesz. A bűnös és sokkal inkább az új állapotba áthelyező kegyelemről érezhetően elhagyott, önön éjszakájában hátrahagyott ember „pusztító selfkén”¹²⁸ tapasztalja meg ezt a belső egyediséget: „A szellem önkövása rossz tesztát keleszt; tudom: a karhozottak ilyenek, és nyomuságuk az, úgy vélem, hogy izzadt önmaguknak kell lenniük, csak még rosszabb.”¹²⁹ A *Wintred-dramában* ennek a „metsző ö-érzések” (*keen self-feeling*) a „kéttségbeesésbe” zárkózik be a gyl-kos. Másfelől viszont a kegyelem „a belső én entelen belső egre-diséget” szólta meg, amelyet senki sem tud előre megtervezni, h-mérvai vagy elképzelni, s amely igent vagy nemet mond majd a Nagy-Aldozatra:

Man lives that lists, that leaning in the will
 No wisdom can forecast by gauge or guess,
 The selfless self of self, most strange, most still,
 Fast furl'd and all foredrawn to No and Yes.¹³¹

dallak, apály-dagály ura, / ós árvízé, esztendő-múlásé; / térs-térsz óvni csak rakodópartja, térsé-fogyásé; / mozgékony és hűstó ócéánja, / a lét alga-ny-pusztaisé, / fel-foghatatlan Isten, fölünk zárva, / a halál mögött, gondolat, m-tözködő mindennek gyámola, / irgalmad folytat / a víz végtelek, bűnös, m-a hátramaradottnak, kibén szeretet lakik, / érté leszállsz melyébebe mert a hulló-s a fagy; / alázat, megfátogatod a börtönbe zártakat, / a haldokló börtönben, m-legmagasabb / fenn...”

¹²⁷ S 197.
¹²⁸ P 11.

¹²⁹ P 69. Teller Gyula fordításában: „Lész-önkovász költ, rossz börtönben, k-karhozott kin ilyen, mint ez, csupa / izzadt ön-mardosás; csak még vadabb.”
¹³⁰ P 105 (Gardner 157).
¹³¹ P 119.

Végző soron maga Krisztus el belső egyediségként valamennyi tagjában; ha hívő szabad utat enged önmagában a kegyelemmel együtt Istent lélegzik, „akkor Isten szemében elé-tével azt jelenti meg, amiként Isten szemében létezik: vagyis Krisztus-tust. Mert Krisztus tizezer helyen kedvvel jár szik olyan tagokban, és kedvvel olyan szemekben, amelyek nem az övé, az Atya felé embe-rtí-arcok vonásain keresztül.”¹³² „A kegyelem ugyanis Istennek az a cselekvése, amellyel teremtményét – megteremtésekor vagy utána – létének céljához vezet [...] Istenért és a megváltásért vállalt önfel-aidozása. [...] Amennyiben ez a cselekvés Istenről ered, [...] nem más, mint isteni erőhatás (*virtus*), Szentlélek, s mivel mindez Krisztu-son keresztül megy végbe, Krisztus Lélek; amennyiben a terem-teny Istennek megfelelő cselekvése, amnyiban *actio salutaris*; amennyi-ben nyugalmissága (*in esse quieto*) szempontjából tekintjük, úgy egyte-rol a tagjában létező Krisztus, másfelől a Krisztusban létező tag. Mint-ha valaki azt mondaná: ez Krisztus, aki bennem jár szik, és itt vagyok én, aki Krisztusban jár szom, csak hogy eppenséggel nem játekről van szó, hanem igazságról, ez Krisztus, aki én, és én, aki Krisztus va-gyok.”¹³³

Ezzel előtünk áll Hopkins világnak teológiai középpontja, és eb-ől kiindulva kibonthatók esztétikájának törvényei. Teljes kiterjedé-sükben csak akkor tudnánk bemutatni ezeket, ha egyben felfeje-tenk formai és kritikai megfontolásainak összefonódó, mégis min-dig egészen világos szálait: a versformákat, a ritmust, a költészet és a próza megjelenését, a számnak, az arányoknak, a kromatikának, a kont-mpunktnak, a figurának, a kánonnak a költészetben és a zenében jár-zott szerepét érintő elgondolásait; meg kellene vizsgálnunk az alta-la alkotott kifejezéseket, az egymásba torlódó-utkózó egy szótagú szavak sorozatait, asszonáncait és középrímait, saját és mások ver-setről kifejtett kifinomult kritikai értékeléseit. Számtalan töredékes szempontjából egyseges épületet lehetne összeállítani, s igazolható lenne, hogy szervesen összefügg filozófiájával és teológiájával.¹³⁴

E helyütt azonban csupán a teológiai szempontok áttekintésére van módunk.

Hopkins alapelve: minden igazság Krisztusban van megalapozva

(Christ is truth),¹³⁵ minden szépség az övé, rá vonatkozik, a "Nagy

Aldozatban" neki adták át és az ő kezébe kerül (*give beauty back,*

beauty, beauty, beauty, back to God, beauty's self and beauty's giver).¹³⁶

A Mire szolgál a halandó szépség című szonettben Hopkins azt állítja,

hogy a szépség elbűvölő és veszélyes erőt, hatalma arra szolgál, hogy

frissen tartsa az ember érzékeit a dolgokra, a megpillantás folyton

megújuló döbbenettségében: mint azoknál a szép angol ifjaknál, aki-

ket a római rabszolgapiacon megpillantva Getegly pápa arra az elha-

tározásra juttott, hogy ighitvidetőket küld utra, mert egy ilyen néper-

meg kell téríteni; az ember fatuskókat és kőveket imádna, ha az em-

ber szépség, amelyben „alakon és arcon keresztül belső egység-

lobban fel”, nem közölné vele, hogy a szeretetnek a te-re kell írta-

nyulnia: hogy a szeretet találkozással, valódi találkozással, s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

nyul (*then leave, let that alone*), s az örök szépség és kegyelem féle eme-

Hopkins, a study of poetic idiosyncrasy in relation to poetic tradition. I (2. ed.), London, 1948; II. (1. ed.) 1949.

135 P 119, 136 P 59, 137 P 61, 138 B (1879. február 22.) 73.

139 D (1878. június 15.) 8; vö. D (1891. december 1.) 93.

140 P 28, 2. versszak.
141 A Deutschland hajót
megtagadta s a Temze el
neked, fóm, fény Orion
tr gondozója, / A vihar

ja-e vagy sem, a Kálvária
izét, s ekképpen gyümölc
matos gyümölcs, amely
hajótöréséről szóló nag
ban Isten érzi ajkan az e
képpen magasabb siktra
szemben kidolgozott ér
(mint már említettük) a
is Krisztus, Isten bennü
és *inscape*-ről kidolgozott
Ez a kegyelemen át

Az a kegyelemen át
és *inscape*-ről kidolgozott
is Krisztus, Isten bennü
(mint már említettük) a
képpen magasabb siktra
szemben kidolgozott ér
ban Isten érzi ajkan az e
matos gyümölcs, amely
izét, s ekképpen gyümölc
ja-e vagy sem, a Kálvária

Sós áram és vihar, hó és
Habzorttak: de te ott lebb
Te, a vértanúk mestere,
Vizsgáld az értéket, és
A hívhar csak lillomp

nyúbb pusztlusokat is sze
Sós áram és vihar, hó és
Habzorttak: de te ott lebb
Te, a vértanúk mestere,
Vizsgáld az értéket, és
A hívhar csak lillomp

nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze

nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze

nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze
nyúbb pusztlusokat is sze

Az a tekintet, amellyel Isten az embert és az ember tetteit szemlélí, a kegyelem és a kiválasztás tekintete; Isten hallja az ember csirgésztu elfogadásának sóhaját, amelyet eleve beleágyazott abba a képbe, amelyet kiválasztásakor alkotott az emberről: „Te jobban hallasz engem, mint ahogy nyelv meg tudja vallani rettenetedet, ó Krisztus, engem, mint a megvizsgálma engem, nem lelné-e meg, ami minden-¹⁴⁰ő Isten.” „Ha megvizsgálma engem, nem lelné-e meg, ami minden-¹⁴¹nek ellentéte mégiscsak szűkséggé válik ott rejlik a háttérben?” Isten tekintete tehát kiegészíti azt, ami hiányzik a teremtményből: „Isten, aki szereted a lelkeket, méltóval megfontolt méltóságos-nyók, egészítsd ki legdrágább alkotásod. Ó, ahol hiányos, Te, aki hatalmas tanító vagy, Atya és Jóságos.”¹⁴² Ezért azonban az embernek azt is el kell fogadnia, hogy Isten a világ szempontjából legszörnyűbb pusztulásokat is szelíd tavasznak tekintheti:

Sós áram és vihar, hó és homok

Habzottak: de te ott lebegsz fölötte, fény Orionja!

Te, a vértanúk mestere, biztosan mérő kézzel

Vizsgáld az értéket; és tekinteted előtt

A hóvihar csak liliompelhely, édes keket vet rá a mennyei sátor.”¹⁴³

Ez a kegyelemen átalakítja Hopkinsnak a természetes *instans*ról *insape*-ről kidolgozott elméletét; a dolgok valódi beltörzse ugyan-¹⁴⁴is Krisztus, Isten bennük ható kegyelme a turgor (*stress*), ami egyben (mint már említettük) az önzlelés alapján a mítikus pantizmusnál szemben kidolgozott értéket ha nem is érvényteleníti, de minden-¹⁴⁵képpen magasabb síkra emeli. Ekkor ugyanis Hopkinsnál már való-¹⁴⁶ban Isten érzi ajkán az ember belső egyediségének ízét; a *Deutschland* hajótöréséről szóló nagyszabású költeményben az ember olyan za-¹⁴⁷matos gyümölcs, amelyet Isten széttag, hogy megismerje legbelsőbb izét, s ekképpen gyümölcsként Istennek bevéve az embertiség, akar-¹⁴⁸ja-e vagy sem, a Kálváriaára vezető utat járja:

¹⁴⁰ P 28, 2. versszak. ¹⁴¹ P 94. ¹⁴² P 40.

¹⁴³ *A Deutschland hajótörése*, 21. versszak; Weöres Sándor fordításában: „A Rajna megtagadta s a Temze elpusztíta, / Hab s hó, folyam s a rög / Marta öket; de neked, fön, fény Orionja, / Markaid érdemet méltogelők, / A te szemekben, már gondozója, / A vihar pelyhet: liliomok kibortva.”

... How a lush-kempt plush-capped sloe
 Will, mouthed to flesh-burst,
 Gush! – flush the man, the being with it, sour our sweet,
 Brim, in a flash, full! – Hither then, last or first,
 To hero of Calvary, Christ's feet
 Never ask if meaning it, wanting it, warned of it – men go.¹⁴⁴

A Szentlélek Paraklétosz bennünk, mert *stress*ként hat bennünk:

„vígasszal, felségt, batorít, győzköd, buzdít, késztet, nógat, sürgét,
 ahogyan a sarkantyú és a vezényszó hat a lóra, a taps a szónokra,¹⁴⁵
 harsóna a katonára, úgy hat a Paraklétosz a lélekre: éljenez nekünk.”¹⁴⁵

De Hopkins nagy hangsúlyt helyez arra, hogy ez a *stress* nem közvet-
 lenül fellől, a mennyből érkezik, hanem egyúttal az időből törté-
 nemen keresztl a keresztl felől ér el minket: „Nem az ó üdvéből jön
 a megtapasztalt lökés (*stress*), nem egyenesen a mennyből (és ezt csak
 kevesen tudják) száll alá a csapás szele [...], hanem az idő háttér-
 közeledik, mintha egy folyamon közeledne [...], Galliaában élt ele-
 nyű verejtékből: oman eredt, ott áradt be a létbe.”¹⁴⁶ És mivel a
 keresztl az emberek ötlötték ki és húzták fel, Isten viszont jelleme-
 használta fel, és immár az emberekbe újra bevisi, ezért útése és lökése
 az embereket isteni és emberi módon is élét, éppúgy, ahogyan a
 szeráf bevesdóó jelle Ferencet is isteni-embert módon pecceltette le.¹⁴⁷

Ezért, és mert Isten az embert előzetesen kiválasztva már előre
 kezében tartja az ember elfogadásának egy szeletét – ezért az ember
 számára a „Nagy Aldozat” nemcsak sötétséget, de mindig valamilyen-
 le fényt is jelent. A hit fénye ez, amely pontosan abban a mértékben
 ragyog, ahogyan az ember átadta és teljessen Isten tekintete elé tárta
 magát: mert „Isten tudja – az emberben – tulajdon igazságát. Ohm-
 ez, mint ha egy nemesember gyermekét szülei megtanítanák, nem
 szüveg bogyo átharapva úgy, hogy a húsa megreped, vonja-sodója az ember, nem
 kény, a Kálvária hőséhez, Krisztus lábához, ne kérdezd, tudva-e, akarta, őm-
 sel – mennek az emberek.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ Predikáció Liverpoolban (1880. április 25.), S 70.
¹⁴⁶ *A Deutschland bajtörtéje*, 6–7. versszak.
¹⁴⁷ *A Deutschland bajtörtéje*, 22–23. versszak.

hogyan látogatoba érkező nagy
 gyermek nem érti a szavakaka
 ban a jelentőségükkel, és mé-
 Szülei értik azt, amit ok ma-
 mondja, amit nem ért, de n-
 arant üdvözölni kívánják a-
 szó, azt a gyermek is megérti-
 abban, akizhez szól, hogy ö-
 keresztenyek hitbéli örömét
 kat (*put a stress on ourselves*), é-
 ahol, tudjuk, megtalálható-
 Isten szeret minket, [...] c-
 kar, hogy lassuk ezt (*to force*
 tereben.”¹⁴⁹ Ebben a pred-
 állítja előtérbe: „Hallowmuk
 berhez, mint az ember Iste-
 kálított utánunk, mint aho-
 rendeznek benne (legáláb-
 sokkal inkább örül Krisztus-
 mint ahogy ok csodálni tu-
 sen tudják, mert ó alkot-
 szepséget, az egészséget, a
 magunkat, és büszkék vag-
 munk, ó már elég büszke
 ne fákad, tapsol nekünk; é-
 ban érdekl, mint minket
 Hopkins költői eszközo-
 hogy ha vöröskabátuakak-
 áber, jöllerhet csak agyag-
 agy vész és azt reméli, h-
 hirtetésnek, mert szívu-
 Krisztus, királyunk, ism-
 a mennyből alátekintve
 venni előretájol, ártólell,
 S 157
 1880 Bedford Le-

hogy látogatoba érkező nagyapját udvozoló szavakkal köszöntse: a
 gyermek nem érti a szavakat, melyeket fejből felmond, nincs tiszta-
 ban a jelentőségekkel, és mégis azt akarja mondani, amit jelenetek.
 Szílei értik azt, amit ők maguk nem mondanak ki, a gyermek azt
 mondja, amit nem ért, de mindketten, a gyermek és a szülők egy-
 mint udvozolni kívánják az érkezőt.¹⁴⁸ És hogy udvozolásról van
 szó, azt a gyermek is megérti: s örül annak, nem önmagában, hanem
 abban, akinek szól, hogy örömet tud okozni. Ugyanígy történhet a
 keresztények hitbéli örömeivel is: „Atra kell kenyészentenünk magun-
 ke (put a stress on ourselves), és ott kell vigaszt engednünk magunknak,
 de! tudjuk, megtalálható. Mindennek ellenére *igazi* vigasz, hogy
 ilyen szeret minket, [...] csupán arra kell kenyészentenünk magun-
 ke, hogy lassuk ezt (*to force ourselves to see it*), és lakást vegyünk szere-
 nyben.”¹⁴⁹ Ebben a prédikációban Hopkins egyre inkább Istent
 írja előtérbe: „Hallottuk már, hogy Isten többet imádkozik az em-
 berhez, mint az ember Istenhez: keresztjétől Krisztus sokkal inkább
 látott utánunk, mint ahogy mi kiáltunk ott utána [...] Szolgái ör-
 vendenek benne (legalábbis örvendeznünk kellene Pal szerint), de
 sokkal inkább örül Krisztus öbennük. [...] Jobban csodálják őket,
 mint ahogy ők csodálni tudják, jobban, mint ahogy ők maguk helye-
 sen tudják, mert ők alkotta mindezeket az örvendetes dolgokat: a
 keresztet, az egészséget, az erőt és így tovább. És mi csodáljuk saját
 magunkat, és büszkék vagyunk magunkra: pedig ezt rá kellene hagy-
 nunk, ők már elég büszke miránk. Ha helyesen cselekszünk, nevétes-
 sünk, ők érdeklődnek, érdeklődnek mindaz, amibe belevágunk, [...] job-
 ban érdeklődnek, mint minket magunkat.”¹⁵⁰ A katonáról írt szonettjében
 Hopkins költői eszközökkel bontja ki ezt a gondolatot. Miért van,
 hogy ha voroskabátutakat, tengereszket látunk, gyakran megáldjuk
 őket, jellehet csak agyag valamennyi, „ronda agyag”? Mert szívünk
 így van és azt reméli, hogy az egyenruhát viselő ember megfélel-
 mentsen, mert szívünk művészet alapján itéli meg a művészt.
 Ám, királyunk, ismert a háborút, végigszólaltatva rendesen. Ha
 szemnyből alatekintve meglát valakit, aki megteszi, amit tud, szere-
 nyen eldöreghajol, átöleli, megcsókolja, és így kiált: »Ó, krisztusi terti

Igy tesz a testbeli Isten is; ha újra eljönnek, kiáltja Krisztus, pontosan így kellene lennie!»¹⁵¹

Isten tehát a valódi szépséget látja bennünk, mert belénkézti saját szépségét; Hopkins mindent mégis minden dialektika nélkül fogja fel, egészen másként, mint a protestantizmus. Minden arról függ (abban a szakaszban, amelyet Hopkins vizsgal), hogy a megváltozott kegyelem magával emelje az ember elfogadását, az ember cselekvését. Olyannyira, hogy a kegyelem abszolút eredendően magával ragadja az embert cselekvést, mátr akkor, amikor Isten az embert természetből szabadon fel, a kegyelemhez szöli: „Mert nemcsak azt kell megvalósítanunk nevezetűnk, hogy Isten a bűntől a kegyelemhez, vagy az elvesztettségéből az örök üdvösségbe emel minket, hanem azt is, hogy Isten előtt értékeltségünkben (és a teremtetésben semmi sem méltó hozzá) felemeltek oda, ahol értékek vagyunk számára, ahol kiérdemeltük, úgy szólva, mintők vagyunk Istenre.”¹⁵² Erthető tehát, hogy az egész világra – és vele együtt az egész esztétika – Krisztus és Maria megszüntethetetlen összefonódásának függvénye: annak, hogy a megváltozott kegyelemből fakadó embert elfogadás beleszövődik a Megváltozott elfogadásba, amely nem más, mint a Szentháromság szeretetében élő elfogadás. Ezért bukkan fel Maria Hopkins életművének minden fontos pontján, s ezáltal hasonlítva őt a költő a levegőhöz, amelyet belelegzünk:¹⁵³ benne az egész teremtetés méltó Istenre, objektív és minden dialektikus létszat nélkül (nem bűnös ember, aki mintegy beöltözik Krisztus testébe, taságba) szép; ezért egy egészen mely ponton igazolódik, hogy a teológiai esztétika általalalosságban a maiológia függvénye.

3. Szakrumentális költészet

Mint ahogy minden természet és minden belső egységesség létezik: zete Krisztusra irányul, aki végső belalkja (*inscape*) és belereje (*form*) valamennyinek, ezért csakis úgy lehet objektív szemlélnünk és meg-

¹⁵¹ P. 63. Teller Gyula fordításában: „Vedd csak Krisztusd – Harok, de bennem mind, amit lehet, / csökhöz előredől, nyaka megtörtik ivesen, / s kiált: De bennem clet, / legjobb költ-kört. Most üdv közt pihen, / s ha látja, hogy ember meggyantott, / leggyut test is tehát: ha legyőzönnék megint – kiált –, ez, ez leggyantott.”¹⁵² S 197.
¹⁵³ P. 60.

nekünk őket, ha ehhez a középponthoz tartjuk magunkat, amely-
 ben egyesülünk. Hopkins soha nem mosta össze a természetet
 és a kegyelmet, de azt világosan látta, hogy a természetek és a sze-
 mélyek konkrét célja egzisztenciájuk mozgatóoka, és az emberté lett
 ezen dicőségéből tör elő az ő természetű és személyes alakjuk leg-
 gyűbb és legbelsőbb dicősége is. Krisztus tehát e szempontból is
 az egyik idea szerepét tölti be, amely a jelenségeken keresztül villám-
 szök a maga sajátos módján ideá: mint élő Isten és élő ember,
 mint személyes fenség, aki feláldozza önmagát, mint könyörtülete-
 nek áldozata és önmagát kiüresítő szeretet, s ezért Hopkins nem
 tud vissza attól, hogy *berónak* (szertett-megistennült eszményi hős-
 ság) névvel, nem is egyszerűen. ¹⁵⁴ A keresztény ember, aki megtanulta
 Isten jelenlegi dicőségének ezt a képét, tudatában van an-
 nak, hogy ez a kép foglalja magában az egész igazságot és minden
 képességet, hogy szeretetből át kell adnia magát annak az ösképnek,
 mint a nyerte lényegét és lényét, s ezért életével és költészetével
 meg tudja mutatni, ha tüllep önmagán, és feleje feszül ki.
 Ez a keresztény valóban „inspiráció”, ¹⁵⁵ olyan, amely együtt
 jár a keresztény, legőzönabbb eukai cselekvéssel (amely elsősorban a
 szertett szeretet) és esztétikai aktivitással (a világban felfedezhető
 szertett megapasztalásával). Pontosan azért, mert a hit, a re-
 szertett szeretet révén önmagán túl Krisztus felé feszül, a kereszt-
 ny embernek kötelessége, hogy a Krisztusban adott isteni kinyilat-
 kozást összes kompozíció alakját olvassa; ennek a kötelességnek
 pedig Hopkins költőként tesz eleget. Mert az, amit olvasnia kell,
 az a szertett, személyes, istenembeni igazság képét
 és a költészet teljes egészével megfelelő teológiai nyelvet
 meg, a költészet képét arra, hogy alkotásával a nagy angol hagyo-
 mat megismertesse az egyház terébe.

¹⁵⁴ *„The Poet's Soul”, S. 48. A Deutschland hajótörése (P. 28), 8. versszak; P. 41, 28. vers-
 szak; P. 36–37. Mindkettővel pedig egészen biztosan nem Car-
 lóval, hanem a költővel, hamis profétának, és stílusa miatt szelhamosnak tart. D*

értelmében), másrészt nem is az „egzakt tudomány” újat követik, hanem mindent a magasabbban elhelyezkedő keresztény törvény hatóságában kapcsol össze.¹⁵⁶ Szemlélete valóban az olvasás megtanulásának folyamata. Felhókratól is tudja azt mondani, hogy „struktúrájuk könnyen olvasható”,¹⁵⁷ máskor egy felhőborította, holdsütötte faligtról szövege állítja: „egy széles, nyugodt *inscape* átúsztatás olvasámban”.¹⁵⁸ A belalakokat Hopkins felfedezi (*discovered*),¹⁵⁹ máskor szabadon kibontakoznak (*the scaping unfolded*),¹⁶⁰ van, hogy törpükben ragadja meg őket (*I caught an inscape as flowing*),¹⁶¹ sőt éppen mozgás közben bontakoznak ki és olvashatók: „A lobogó zászló valójában nem más, mint láthatóvá vált szél, ugyanaz, ami a vízinvóvény a folyóban.”¹⁶²

Az idealistáknak és a romantikusoknak igazuk volt: a belalakok csak akkor mutatkoznak meg a költő számára, ha teremto szellemegyüt mozog a természet szellemével. A keresztény ember azonban magasabb síkon fedezi fel a végső, alkotó egységet, s hite révén, a Nagy Aldozatban, fel kell emelkednie hozzá, lelkesültséggel nem fakadhat más forrásból, mint hite. A költészet formának ebből az egész ember cselekvését és erőfeszítését követelő felemelkedésből kell kifejeznie valámit; Hopkins nyelvezetének pártalan újszerűsége teológiai jelenség, és másként egyáltalán nem érthető. Aki nem keresztény, az nem is tud mit kezdeni vele; nem tudja megérteni a Bridgese sem, aki Hopkins nyelvét (bár magikus erővel hatott rá) keresettnek és erőszakosnak tartotta,¹⁶³ s ugyanilyen érzékenny volt a hagyományos nyelvezetet gondai ápoló konvertita Coventry Patmore is.¹⁶⁴ Hopkins komolyan veszi baráti figyelmeztését. Valóságos számomra, hogy nem szabad ezen az úton haladnom: ha te is [Dixon] nem tudtok megérteni engem, mégis ki fog akkor meg-

¹⁵⁶ W. Clemens: C 19. (1871. május 24.) 210.
¹⁵⁷ J (1871. május 24.) 210.
¹⁵⁸ J (1872. február 23.) 218.
¹⁵⁹ J (1870. május 18.) 199.
¹⁶⁰ J (1870. október 20.) 200.
¹⁶¹ J (1872. szeptember 17.) 227.
¹⁶² J (1873. július 22.) 233. Lásd a „folytonosan változó belak csodálatos jellegét”: a vitát bontó írás mozgásának állomását: J (1871. június 13.) 211. az ősszel még hirtadása során is egész sor szép belalakot mutat: „egyáltalán nem állomást”, hogy az elmúlt és szétcsúszó dolgok létében ne lenne belalak”: J (1871. június 13.) 211. szeptember 14.) 215.
¹⁶³ B (1878. május 30.) 54.; B (1887. november 6.) 265.
¹⁶⁴ Lásd Patmore 1884. március 20-án Hopkinshoz írt levelét (P 302A).

B (1888. február 10.) 214.
 B (1885. április 1.) 214.
 B (1887. január 27.) 191.

A nyelvnek az ember
 szava, mivel Isten mis-
 ter megfoghatóan re-
 szedni a misztériumot,
 nekü tetelek profanzál-
 monkollege, állítja, foko-
 magda a szellemet. Ho-
 nem „valamiféle érdeki-
 gya, amig nem sikerül-
 terlettől, amelyek az
 zemi formák által kiv-
 juk az, ami kívánja, és
 gya: majd alakulni a

„Az mindamellett kétségbeesett dolog volt, hogy egy össze-
 két tagja közé illesztett mondatokkal vágtam ketté; ezt már én
 De alapszándékáról nem mond le; a nyelvtanek minden
 kiuntetett szerephöz kell jutnia, újra erőssé kell gyúrni, párat-
 rendkívül tartalmakat pontosan és szépen kell kifejeznie, még
 is tudja mindenki nyomában követni: „Ha egy finom és mely
 tárgyra vonatkozó finom és mely gondolatot finoman és
 több-kevesebb pontossággal ki lehet fejezni, akkor egy ilyen
 feladatra vállalkozva ábrázolásunkból végső soron fel kell ál-
 lítani valamit, s ez azt eredményezheti, hogy egy költemény nem
 megnyomban, sőt talán magyarázat nélkül egyáltalán nem.”¹⁶⁷
 Hopkins egyáltalán nem lehetett megzavart; jóllehet tel-
 lemondott a nyilvánosságról és a hírnevéről, sejtette, hogy egy-
 „A”¹⁶⁸ fog az órája, és volt türelme ahhoz, hogy kivárja.¹⁶⁸ Egy-
 verek sorát saját magukon kívül semmi más nem dönti el.”¹⁶⁹ Egy
 szerkesztői-szisztematikus szempontokat kiemelő Hopkins-
 erében éppúgy félreértésen alapulna, mint a korabeli értelmiség-
 megközelítéssel ugyanis forma és tartalom teljesen összefonódik egy-

¹⁶⁶ B (1887, november 6), 265. ¹⁶⁷ Uo.
¹⁶⁸ „Várt egy nemezedéknél időt, és nézz meg akkor újra”;
 95: „Elképzeltél, hogy egyszer még eljön az ideje a verse-

kapóbb, legizgatóbb problémát, az igazság pedig, amely állítólag két hoz, egészen élesen megjelent a nehézségeket! Gondoljunk csak például a Szentháromság dogmatikai tételére, amely a keresztények nek, legkedvesebb barátaiktól vagy barátaiktól ad hírt, olyan ismertet közölve, amely egész életükben bizonytalanságban tartja őket arról, hogy három mennyei barátság van-e vagy csak egy – nem mint-ha a tényt önmagában kétségbe vonják, csak éppen tudásuk bizonytalanságban tartja szellemüket; kiegyensúlyozottan ugyan, mégis ingadozva. Ez a valómi kétségkívül az *ecstasy of interest*.¹⁷⁰ Hogy Isten misztériuma konkrét alakként megjelenik a világban, az természetesen a szentség fogalmát idézi fel a szellemben; a „szentség” ugyan magában foglalja azt, amit a „szimbólum” jelent, de jóval több annál: a képi forma az eredeti alak leképeződése, azért, mert megvan benne annak *irrese*: a szentségek magukban foglalják azt, amit jelölnek.

A belalakokban testet öltő misztérium azonban soha nem ragadható meg úgy, mint egy szemléltető kép, például pusztán allegórikus téven. Krisztus misztériuma egyrészt maga is végtelen mélységű, s a testtől a szellemen át a Szentháromság mélységéig a lét összes síkján végighúzódik, másrészt végtelenül drámai történést jelent, amely önmagát kiüresítve és alászálva az embert és az anyagba felcsúszó atalakitja, megváltja és megigiszentíti mindkettőt. A kozmikus elragadtatás költoje keresztény lévén egyben arról is ír, miként folytat be-sőséges beszélgetést egymással az elveszett bűnös és a megfeszített Megváltó; miközben szemlélődik, egyben engedelmesen hívó ember is, s az analógiáktól elmélkedve azt is figyelembe kell venni, hogy azt is ki kell fejeznie, ami átfordítja és áthúzza őket. Ám a képek amelynék Krisztus misztériumát kellene kifejeznie, önmagában megve, mint természet képre tulzot feladat hárul, de amennyiben Krisztusban, a természet alapjában gyökerezik, lehetővé válik szemlélni, hogy kegyelemből, az öskép révén kifejezze azt, amit nem tud megmondani.

Igy hát *A vorwärts* című – „Krisztus Urunknak” ajánlott – művet nemtek pontosan az a títka, hogy rendkívül mértékben felhasználható képet, úgy, hogy eleve spirituálizálja a felfele törekvő művet, mozdulatait, majd erejének teljes kibontakoztatásáig.

azt a legmagasabb pontot, ahol kiterjesztett szárnyakkal, immár mozdulatlanul lebeg, s lángot ont alá magából: a keresztszentégi képe ez. A képtől természetes valójában túl sokat vár el, összességében azonban nem; a költőnek nem kell *metabasztsztoz*, *allegorizáció* nyulnia; Krisztus keresztre ugyanis nem a tények sorába illeszkedő történelmi faktum, amellyel többé-kevésbé önkényesen összefüggésbe hozna egy természetességit folytatott ontikus alapja és feltétele a természetességit ezen a vonatközponon túl rá vonatkozónak, rá utalónak. *A võrovervõrõnõl* ez a vonatkozás kifejezeten csak az ajánlásban mutatkozik meg; magában a költeményben a képnek kell elmondania mindent. Mások azonban magában a költeményben ragyogtatja fel ezt a vonatkozást.

Létezik először is a keresztszentégyeszerű, kozmikus istentapasztalata. Ezzel kapcsolatban Hopkins világlátása sokban hasonlít Claudeléhez, képei közül jó néhány minden további nélkül ott állhatna Claudel költeményeiben is.¹⁷¹ Isten közvedlenül látható a világcsofégyben.¹⁷² Az *Isten fenségye* szerint a világ úgy villámlik, mint ahogy a megfenggetett aranyfõla szõr sugarakat.¹⁷³ Az aratás nyári dicsõfégyben, vad szelfuvalmak és „ezüst-zsák-felõvönulás” kõõõt járja a vidékert a költõ,

Sztem, szemem a magasba, hogy ott
megpillantsam Megvalõtonkat fennem ragyogvást;
és szem, száj, száj, tekintet tisztább feloldást,
szentebb, szerelem-teltebb választ valaha kaphatott!

¹⁷¹ Például az *Aranylõ aratás* című szonett képei (P 38), amelynek első sorai a *Canzate à trois voix*-ra emlékeztet; *A csillagfényes éjben* (P 32) a csillagokra feltekintõ költõ szemé elõtt az eukharisztia fénylik fel, éppúgy, mint Claudelnél; Hopkins és Claudel egyformán kilidencnek „kézcsõkõr” az égynek és szelnek (*A Deutschland bajtõrfõrste*, 5. versszak) stb.

¹⁷² Pérdikáció 1880. január 18-án: he let himself be seen: S 59.
¹⁷³ P 31; Tandori Dezsõ fordításában: „Egy világ, mit Isten fenségye hord. / Villámhõla: jemez, ha lengetik” *Brigdes-nek Hopkins a kõvetkező magyarázatot fűzi a sorokhoz* (B [1883. január 4.] 168.): „A *foit* szõ itt levélarany- vagy aranyfustõlõt jelõl, és nem ismerek egyetden más szõl, amely ki tudna fejteni, amire gondolk. Egy megfenggetett aranyfõla ugyanis síkszerű, villámhõhoz hasonló fényeket bocsát ki, ugyanakkor azonban (és ez semmi másról nem állítható) a cikkekakkos tõrésvonalak és redõk révén, a kis, bonyolult elõtõres hálójából mintegy szeretszõtõdõ villámokat is kibocsát.” Itt is annak vagyunk tanúi, mennyire pontos Hopkins költõi nyelve.

A következő versszakban az „azurban barnálló bércekbén” egyenesen a világot hordozó krisztusi vallakat fedezi fel. E dolgok pedig mindig is itt voltak, és csak arra vártak, hogy valaki valóban meglátsa őket, s ha kerten egymásra leltenek: / a szívnek bátran, mind bátrabban bomlik szárnya, / felkapja félig a földet, és Féleje, Féleje lebegi.¹⁷⁴ Amikor tehát a természet és a szemlélő ember találkozik egymással, mindkettőben felkavarodik, „fellebeg” a „Nagy Aldoza” misztérium; a szemlélő nem „vetü bele” a tájba, mert már régen ott rejlik benne, csak arra várva, hogy valaki felfedezze. Az aratás itt a világ betakarítása, s a kalászokat pásztázó-egybe gyűjtő tekintet a Megváltót gyűjtő be (*glean*). A *Tarka szépségben* a visszatetsző és toz dolgok közvédenül hirtül adják Isten dicsőségét:

Aldjuk Istent mindenért, ami tarka,

mert „ami csak foltos, ingtag”, „ó nemi újra mind, ki szép, tül minden változáson – Dicséjtétek ör.”¹⁷⁵

„Am a természet eled egyre újra, / Edes üdeség el még, rejve mélyen”, ellentétben az ember által tiport világgal, melyet „kereskedés rohaszt, robot kert”: a szennybe bukkort kozmoszt szüzi és tisztá teremtés vess körül, mert „a Szentlelek föld-ivunkre borulva / Jó, keble forró, szárnya csupa szép fény”.¹⁷⁶ Ezzel a tiszta, vad természettel (mely oly más, mint az elbukó, a porba visszatérő, herakleitoszi tűztől megüszsított és felpertszelt kultúra) fenlebb már találkoztunk; a tisztán züggó „tenger” és tisztán ujjongó „pacsitra” között terül el az emberek szennyes, komor város:

Mi, az élet díszet, mi koronára szant

lelkek elvesztettük a báj, az ós-derü, mely éltetett.

Törünk magunk, török művünk s történ günyolja a halál

s porló porunkat, mely lehu a durva sárba, melyből vételet.

Egymásra torlódnak itt a világkorok: *earth's past prime*; a paradcsom tehát mégiscsak a múlté, s az ember a jelen? „Heradsra, lisztharmatra születtünk”, s hogy a gyermek miért szemleli agódná

¹⁷⁴ Jékely Zoltán fordítása (P 38).

¹⁷⁵ Tófalusy István fordítása (P 37); a mellegen védencc föle boruló gámbb lapra.

¹⁷⁶ Tandoni Dezső fordítása (P 31); a mellegen védencc föle boruló gámbb lapra.

¹⁷⁷ Orban Ottó fordítása (P 35).

This ecstasy all through mothering earth
Tells Mary her mirth till Christ's birth
To remember and exultation
In God who was her salvation.¹⁸¹

A szent Szűz a levegőhöz hasonlítva, amelyet belélegzünk című óda az enyhülélet adó közvetítést dicséri: mi lenne a Nap a kék levegőég nélkül? "Pöre pompája megvakartana", felelmertesen izzó labda lenne a sötétségben. Mária viszont közvetítő szerepet tölt be, "átbocsátja magán Isten egész discóségét", szöttek, ruha ő, az édes adomány valója, s az ember csak úgy élhet, ha része van benne:

She will web, wondrous robe,
Mantels the guilty globe...
Nay, more than almoner
The sweet alm's self is her
And men are meant to share
Her life as life does air.

Alta tehat új Názaret és új Betlehem válik lehetségessé az embereknek, mert hitük azt jelenti, hogy belelegzik Mária termékenységét, az ő Fia, aki Mária lenyébe mint nemesebb lény és én, és örök élet simul bele:

Men here may draw like breath
More Christ and baffle death,
Who, born so, comes to be
New self and nobler me...¹⁸²

Később, a szégyenyek körében végzett lelkipásztori munkájának évben Hopkins egyre inkább úgy látta, hogy az ember Isten szent-ségi formája: egyrészt íjesztó fenyegettségben¹⁸³ (Hopkins már-már tulajdoson is érzékeny a tisztaságra, és szinte nem tudja elviselni fiatal, ártatlan emberek beszennyeződését), másrészt abban, ahogyan a bűnös visszatér Istenhez, ahogyan kitör belőle betemetett szerezete: papi és költői érzékenysége itt teljesen egybeolvad.¹⁸⁴ Tekintete olyan edzett, hogy szinte elviselhetetlenül világosan belátja a szívkebe, az emberi szerezeten keresztül szinte póre valójában léte

181 P 42.

182 P 60.

183 P 47, 51, 61, 119.

184 P 53.

az emberekben ható isteni szeretetet, úgy, mintha ezért megállna a szíve (*The handsome heart, Brothers, Felix Randa*).¹⁸⁵ Keresztény felebarát az emberre lett Istent leginkább átragyogató szentségnek látja; keresztény szimbolizmusában nyoma sincs az almodozásnak vagy a fülledt igézettségnek, és egyégből ismét bezzeg a köteleesség és a készletesség, az etikai ömmegetés és az esztétikai elragadtatottság. De a végső szót Hopkintsnál mégis a hajótöréstől szóló költemények mondják ki, mivel a világi képek és szimbólumok megfenekest és szétforgácsolódását a világ szentségének lényegi képeként mutatják fel: alásüllyedés és felemelkedés Istensége. A halál feltámadás, vagyis a feltámadás nem a halál után történik meg, hanem magában a halálban. A haboktól bortort fedélzetten álló apáca, aki az elemek bombolásába belekialítja: „Krisztus, jójj hamart”, a Megváltót az elemekben és rajtuk keresztül szólítja: christens her wild-worst Best, „megkeresztelt vad-gonoszat a legjobba”.¹⁸⁶ A hajótörés aratás (is the shipwreck then a harvest),¹⁸⁷ a homokzátony cél („the goal was a shoal”),¹⁸⁸ minden élet habba merült („lives at last were washing away”).¹⁸⁹ Ha zátonyra fut Istensége (ez a költemény tetőpontja), az ember már semmit nem talál, amiben megkapaszkodhatna, még csak saját végzettségét sem, sem jutalmát, sem a mennyországot vagy valamilyen isteni tulajdonságot, mert mindezen túl egyedül csak Ő áll: „Ipsé, the only one”;¹⁹⁰ az egész természetben tül rejlő *self*; E ponton túl ki az újongás a költőből, mert a példázatban szereplő „he-lyes sziv” (*cor rectum*), „egyszerű szem” (*single eye*) meg tudta tenni a legnyobbat: az északa alakalan, alakíthatatlan kaoszat alakként tudta olvasni, és a pusztá kérdés értelmelenségében felfedezte a kit

és a műtér:

Ahi there was a heart right!

There was single eye!

Read the unshapable shock night

And knew the who and the why.¹⁹¹

¹⁸⁵ P 51, 54, 53.

¹⁸⁶ *A Deutschland hajótörése* 24. versszak.

¹⁸⁷ Uo. 31. versszak.

¹⁸⁸ Uo. 12. versszak.

¹⁸⁹ Uo. 28. versszak.

¹⁹⁰ Uo. 15. versszak.

¹⁹¹ Uo. 29. versszak.